

**Cinsiyetini Kaybeden Mekânlar
Kuzey Kıbrıs'ta Meyhanelerin Dönüşümü
Üzerine Bir Analiz**

Müge Göymen Sönmez

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Toplumsal
Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2022
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet Balcılar
Ekonomi Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilin
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilin

2. Yrd. Doç. Dr. Nazime Beysan

3. Yrd. Doç. Dr. Seyit Özkutlu

ÖZ

Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'ta kadınların kamusal alanda geçmişten günümüze daha görünür bir konuma ne kadar ulaşabildikleri kamusal alanın bir araya gelinen en popüler mekânlarından biri olan meyhaneler üzerinden incelenmiştir. Cinsiyetçi mekânsal pratiklerin Kıbrıs kültüründe nasıl bir değişim gösterdiği toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yirmi kadın ve on erkek katılımcı ile yapılan görüşmeler çeşitli mekânlarda yer almıştır. Görüşmelerde önceden hazırlanan açık uçlu sorular kullanılmıştır. Kadınlara ve erkeklere yöneltilen sorularla özellikle erkek mekânı olarak tanımlanan kamusal sosyalleşme yerlerine kadınların ne ölçüde giriş yaptıklarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Buna ilaveten, kadınların kamusal alana çıkarken, eğer varsa, yaşadıkları kısıtlılıklar da örneklendirilmek istenmiştir. Görüşmeler, katılımcıların arzu ettiği ortamda ve zaman aralığında gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş gruplarından bireylerin olmasına önem verilmiştir. Her yaş grubundan ez az iki katılımcı olmasına, araştırmanın daha güvenilir sonuçlar vermesi bakımından, önem verilmiştir. Görüşme verileri, durum çalışması yaklaşımı ile belli temalar altında tanımlanmıştır. Daha sonra tablolar üzerinde tek tek gösterilen temalar, alıntılara yer verilerek değerlendirilmiştir. Araştırma sorularının neticesinde cevaplara genel anlamda bakıldığında kadınlar halen gündelik hayatta mekânsal sınırlılıklar yaşamaktadırlar. Meyhanelerin modern zamana göre dönüşümü sonucunda kadınlar bu mekânlara giriş yapabilmıştır fakat yine de bedensel, davranışsal ve medeni duruma bağlı olarak bazı kısıtlayıcı olgular sürmektedir. Kamusal alan, eril bakış açısının kontrolcü mekanizmasının neden olduğu baskıyı yansıtmaktadır. Sonuç olarak, Kuzey Kıbrıs kültüründe meyhanelerin cinsiyetli

yapısında bazı dönüşümler meydana gelmiş olsa da erkek mekânı olduğunun etkisi sürmektedir. Sadece erkekler değil, kadınlar da kadın arkadaşlarıyla girebilmiş, eski dönemlerin toplumsal kalıp yargılarını bir ölçüde değiştirebilmişlerdir. Yine de, kadınlardan beklenen ve her zaman kadınların görevi olarak görülen aile bakımı, ev bakımı gibi hane içi işler hiçbir dönüşüme uğramamıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Mekân, Kadın Emeği, Kalıp Yargılar, Eril Bakış.

ABSTRACT

In this study, the extent to which women have reached a more visible position in the public sphere from past to present time in Northern Cyprus has been examined through the taverns (meyhane), which is one of the most popular public space where people often come together. Additionally, how sexist spatial practices have changed in Cypriot culture has been examined in the context of gender. In the research, qualitative research method was used and in-depth interviews were conducted. Interviews with twenty female and ten male participants took place in various venues. Open-ended questions were used in the interviews which were prepared in advance. With the questions directed to women and men, it is aimed to reveal the extent to which women enter the public socializing places, which are defined as men's spaces. In addition, the limitations, if any, experienced by women while entering the public sphere were also tried to be exemplified. The interviews were conducted in the environment and time interval desired by the participants. Particular attention was paid to the presence of individuals from different age groups. It is accepted as important to have at least two participants from each age group in order to give more reliable results for the study. The data were defined under certain themes with the case study approach. Then, the themes shown one by one on the tables were evaluated by including quotations. Looking at the answers to the research questions in general terms, women still experience spatial limitations in daily life. As a result of the transformation of taverns according to modern times, women have been able to enter these places, but still some restrictive facts continue depending on their physical, behavioural and marital status. The public sphere reflects the pressure caused by the controlling mechanism of the masculine point of view. As a result, although some transformations have occurred in

the gendered structure of taverns in the culture of Northern Cyprus, the effect of being a male place continues. Not only men but also women have been able to enter with their female friends and to some extent change the social stereotypes of old times. Nevertheless, domestic chores such as family care and housekeeping, which are expected of women and always seen as women's duties, have not undergone any transformation.

Keywords: Gender, Space, Women's Labor, Stereotypes, Masculine Perspective.

TEŞEKKÜR

Bu yolda sabırla bana yol gösteren, samimiyetiyle üzerimdeki stresin hafiflemesine yardımcı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Sũheyla Őıřık Erbilen'e, programdaki eğitimimiz boyunca Toplumsal Cinsiyet alışmaları alanında gerekli temel bilgileri edinmemizde verdikleri emek ve sundukları önemli kaynak isimler için hocalarımıza, ilgisi ve sevgisi ile bana destek olan aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	x
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	3
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Varsayımlar	5
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Tanımlar	5
2 KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1 Feminizm Tanımı	8
2.2 Feminizm Dalgaları ve Türleri	12
2.3 Kamusal Alan-Özel Alan Ayrımı.....	20
2.4 Mekân ve Heteretopya.....	22
2.5 Bir Kamusal Eğlence Mekânı: Meyhane.....	25
2.6 Kuzey Kıbrıs'ta Meyhane	37
3 YÖNTEM.....	40
3.1 Araştırmanın Modeli	40
3.2 Çalışma Grubu.....	40
3.3 Veri Toplama Araçları	42
3.4 Veri Toplama Süreci	42

3.5 Verilerin Analizi.....	42
4 BULGULAR.....	44
4.1 Kadınların Gündelik Hayatta Mekânsal Sınırlılıkları Var Mıdır? Varsa Nelerdir?	44
4.2 Meyhanelerdeki Dönüşüm Meyhane Kültürünü Nasıl Etkilemiştir?.....	49
4.3 Kadınlar İçin Meyhanelerde Cazip Gelen Olgular Nelerdir?.....	52
5 TARTIŞMA VE YORUMLAR.....	55
5.1 Kadınların Gündelik Hayattaki Mekânsal Sınırlılıkları	55
5.2 Kadınların Erkeklere Ait Kabul Edilen Mekâna Girişi	57
5.3 Mekânda Kontrollü Hareket.....	58
6 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKLAR	64
EKLER.....	73
Ek 1: Görüşme Soruları.....	74
Ek 2: Kadınlara Yönelik Sorular	76

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	41
Tablo 2. Kadınların gündelik hayattaki mekânsal sınırlılıkları.....	44
Tablo 3. Meyhanelerdeki dönüşüm meyhane kültürünü nasıl etkilemiştir	50
Tablo 4. Kadınlar için meyhanelerde cazip gelen olgular nelerdir?	52

Bölüm 1

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumuna, amacı ile önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlamalara yer verilmiştir. Toplum ve mekân kavramları ele alındığında birbiriyle ayrı olmalarının pek mümkün olmadığı görülmektedir çünkü toplumsal pratikler yoluyla inşa edilen mekân yine toplumun sahip olduğu iktidar düzeni ile şekillenmektedir (Çelebi, Havlioğlu ve Kayaalp, 2014). Eski çağlardan itibaren insan yaşamının topluma etkisi, toplumsal yaşamın mekânsal oluşumlara yön vermesi içinde birebir doğrudan yaşayarak tecrübe edilen bir olgudur. Değer yargılarımız, alışkanlıklarımız ve kimliğimiz bulunduğumuz mekâna yansımaktadır. Mekânlar kamusal veya özel, kentsel yaşamın içerisinde toplumun yaşayış biçimi hakkında fikir vermektedir. McDowell'e göre kentler özellikle toplumsal cinsiyet ilişkilerinin gözlemlenebildiği, buna ilişkin normların etkisiyle oluşan kimliklerin izlendiği kamusal mekânlardır. Bu nedenle kentsel mekânların cinsiyetli olduğu görülmektedir (Kurdoğlu, 2011).

Alkan (2017), cinsiyeti ve cinsler arası ilişkileri, bulunulan mekân ve zamana göre tanımlarken tüm bunların “yer” ile yakından bağını ortaya koymak gerektiğini düşünmektedir. Cinsiyet normlarının erkeklik ve kadınlık tanımlamaları yapılırken mekânsal ayrışma, mekânla kurulan ilişki toplumsal yeniden yapılanma sürecinde çok önemlidir.

Cinsiyetlendirilmiş bir mekân içerisinde kadınlar ve erkekler rollerini öğrenirken mekânı yeniden üretmektedirler. Bu üretim eşitsizlik üzerine temellenmekte ve bir cinsin diğeri üzerinde baskı, tahakküm ve kontrolü söz konusu olmaktadır (Akkirman, 2017).

Kadına ve erkeğe toplum tarafından atfedilen roller neticesinde kadın dezavantajlı tarafta durmaktadır çünkü kadın sürekli ataerkil normlar tarafından denetlenen birey olduğundan dolayı kamusal alanda daha sınırlı hareket etme imkânı bulmaktadır. Bu ataerkil denetime işaret etmek gerekirse, avcı-toplayıcı toplum yapısı yerini üretim ve mülkiyete dayalı yerleşik tarım toplumuna bırakınca kadın emeği ve doğurganlığı üzerinde eril denetimin kati şekilde arttığı görülmektedir (Kandiyoti, 1997). Örneğin, Osmanlı toplumunda modernleşmeyle birlikte kadınların konumu daha iyiye gitmemiştir. Erkekle kadına biçilen farklı roller vardır ve kadın erkeğe bağımlı olmalıdır. Erkek egemenliği diğeri bir ifadeyle ataerkil sistem, tüm toplumlarda görülebilmektedir (Çakır, 2009). Ancak, modernleşme ataerkilliği yeniden üretmiştir. Nitekim, kadın doğurgan olduğundan dolayı biyolojik ve toplumsal yönlerden yeniden üretici konumundadır, böylece de kültürel kodları aktarandır. Erkekler maddi değerlerin yaptırımlarıyla sosyalleşirken kadınlar manevi değerlerle özdeşleştirilmiş, aile hayatını koruyan, haneye bağlı rolüyle benimsenmiştir (Kandiyoti, 1997). Kadın toplumun, devletin, erkeğin kültürünü ve maneviyatını temsil eden bir simgedir. Ataerkil gelenek kadını her alanda denetim altında tutmaktadır (Çakır, 2009a).

1.1 Problem Durumu

Kadın ve erkek olmak ne kadar biyolojikse kadınlık ve erkeklik o oranda toplumun ürünüdür. Genel olarak ele alındığında kadınlar erkekler üzerinden, erkekler de kadınlar üzerinden kendilerini tanımlamak durumunda bırakılmaktadır. Tanımlamayı yaparken diğer tarafa ait özellikler tamamen göz ardı edilerek yok sayılmaktadır. Söz konusu yok sayılma en çok da kendini kendi hemcinsleri ile sosyalleşme mekânlarında göstermektedir. Bu mekânlar erkekleri sosyal alanda bir araya getirmekte, ortak paylaşım alanı sağlamaktadır. Bu durum dikkate alındığında eril kimliğin ortak paylaşımlar aracılığıyla korunduğu görülmektedir. Ataerkinin devam etmesi için erkeklerin toplumsal cinsiyet kültürünü kabul etmesi ve bunu yeniden üreten sosyalleşme ortamlarını kullanmaları gerekmektedir. Toplumsal cinsiyetin kamusal bir mekânda nasıl anlamlandırıldığıнын, yeniden üretildiğinin ve sürdürüldüğünün bir işareti olan meyhaneler günümüzde kadınların da topluca gidip eğlenebildiği mekânlar haline gelmiştir. Tezin temelinde cinsiyetçi mekânsal pratiklerin tarih boyunca gelişimi Kıbrıs Türk kültürü çerçevesinde izlenerek, toplumsal cinsiyet bağlamında kadının konumunun geçmişten günümüze dönüşümü ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Toplumda erkeklerin denetiminde olduğu kabul edilen meyhane her ne kadar kamusal alana ait olsa da aslında sadece erkeklerin özel mekânı olarak ele alınabilmektedir. Değişen zaman içinde mekânlar da eskiden olduğundan daha farklı nitelikler göstermektedir. Dolayısıyla erkekler kendilerine ait olan mekânların dönüşümü ile ilgili neler hissetmektedir, kadının erkeklerin özel alanına girmeleri toplumda ne kadar kabul görmektedir, Kuzey Kıbrıs'ta kadının kamusal alana çıkışı eski yıllara oranla daha fazla olmakla birlikte bu mekânlarda nasıl bir duygu durumu içindedirler, kendilerini o mekâna ait hissetmekte mi ve eğer rahatsız oldukları durumlar varsa bunların meydana çıkarılması hedeflenmiştir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ortaya çıktıkları günden itibaren eril mekânlar olarak nitelendirilen meyhanelerin, Kuzey Kıbrıs'ta kadınların kamusal alanda daha görünür olmaları ile birlikte nasıl bir sosyalleşme ve eğlence mekânına dönüştüğünü kadınlar ve erkeklerin bakış açısıyla irdelemektir. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Kadınların gündelik hayatta mekânsal sınırlılıkları var mıdır? Eğer varsa, bunlar nelerdir?
2. Meyhanelerdeki dönüşüm meyhane kültürünü nasıl etkilemiştir?
3. Kadınlar için meyhanelerde cazip gelen olgu(lar) ne(ler)dir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Meyhanelerin geçmişi 16. Yüzyıla dayanmaktadır ve eğlence kültürünün vazgeçilmez parçalarıdır. Bu çalışmada zaman içinde değişime uğrayan ve yeniden inşa edilen kamusal alanlardan bir tanesi olan ve üzerine pek de fazla çalışma olmayan meyhane kültürünün önceleri nasıl bir eril mekân temsili olduğunu irdelemek ve daha sonra geçirdiği dönüşümle günümüzde eril olmaktan kurtulup tüm bireylere hitap ettiğini tartışmaktır. Bunu tartışmaya açarken ise geri planda olan daha büyük toplumsal dinamiklerin izini sürmek çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Araştırmada örnek mekân olarak belirlenen Kuzey Kıbrıs'ta popüler kültürün bir parçası olan meyhane, kamusal alanda hep cinsiyetli ya da homososyal mekânlar olarak var olmuş ve güncelliğini hiç yitirmeyen meyhane kültürü, yakın yıllardan itibaren görünüm değiştirerek kadınların da sosyalleşme için tercih ettiği mekânlar haline gelmiştir. Böylelikle meyhanelerin dönüşüm geçirdiği ve yavaş yavaş cinsiyetlerini kaybetmeye başladığı görülmektedir. Araştırma, geçmişten günümüze

Kuzey Kıbrıs'ta süregelen ataerkil düzende kadının konumunu incelerken kamusal alanda karşılaştığı eşitsizliğin izini sürmek ve toplumsal cinsiyet rollerinin daha baskın bir şekilde hissedildiği mekânlarda günümüzdeki durumlarını ortaya çıkarmak üzerine temellendirilmiştir. Bu noktadan hareketle, kadınların kamusal alanda halen varlığını sürdüren sınırlılıklarının etkisi, popüler sosyal bir mekândaki izdüşümleri meyhaneler üzerinden ele alınmış ve günümüzün modern toplumunda normların ötesine geçip erkek mekânı olarak kabul gören yerlere ne ölçüde giriş yapabildikleri sorgulanmıştır. Yapılan araştırmanın, Kuzey Kıbrıs'ta daha önce toplumsal cinsiyet ve mekân bağlamında çok fazla çalışma olmayan alan yazına katkıda bulunacağı ve bundan sonraki çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4 Varsayımlar

Araştırmaya katılan kişilerin yüz yüze görüşmelerde sorulara içtenlikle ve yansız olarak, gerçek duygu ve düşünceleriyle cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5 Sınırlılıklar

Araştırma, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan meyhanelere giden farklı yaş gruplarına mensup kadın ve erkekler ile sınırlandırılmıştır.

1.6 Tanımlar

Cinsiyet: Cinsiyet terimi heteronormatif düzene göre biyolojik olarak kadın ve erkek olmanın karşılığıdır (Saygılıgil, 2016).

Toplumsal Cinsiyet: Sosyo-kültürel yönden kadını ve erkeği farklılıklarıyla belirleyen bir olgudur (Saygılıgil, 2016).

Hegemonik Erkeklik: Ataerkil toplumsal düzende iktidarı elinde bulunduran heteroseksüel erkeğin, kadınlar ve öteki erkeklikler üzerinde kurduğu egemenliktir (Sancar, 2016).

Ataerkil Sistem: Genel kullanımıyla erkek iktidarı anlamına gelmektedir. Toplumda kadınların ezilmesiyle sonuçlanan kurumsal, kültürel düzenlemeler ve uygulamaları içermektedir (Berktay, 2016).

Cinsiyet Teknolojisi: Foucault'dan esinlenerek Teresa de Lauretis bu kavramı ortaya çıkarmıştır. Cinsiyetin toplumsal inşası ve yeniden inşasında faydalanılan söylemsel araçlar için kullanılmaktadır (Çelebi, Havlioğlu ve Kayaalp, 2014).

Homososyallik: Tek-cinsiyetli gruplarla bir arada olmayı içermektedir (Sancar, 2016).

Mekân: Mekânlar insan deneyimleriyle gerçekleşmektedir. Farklı coğrafya zaman ve kültürlerde değişen toplumsal pratiklerin her gün yeniden üretildiği alandır (Lefebvre, 1992).

Meyhane: Meyhane kelimesi Farsça'dan gelmektedir. *Mey* şarap, içki; hane ev anlamlarına gelmektedir (Püsküllüoğlu, 2004). İçki satılan, içilen yer şeklinde açıklanmaktadır (Dil Derneği, 2020). Aynı zamanda, farklı kesimlerden erkeklerin sosyalleştiği, eril zihniyetli bir mekân olarak değerlendirilmektedir (Yaşar, 2003).

Kamusal Alan: Yasaların yapıldığı, vatandaşın politik süreçlere katılarak siyasete dahil olduğu alan olarak açıklanmaktadır. Kamusal alanda ailenin başı olan erkek siyasete katılabilmektedir (Ayata, 2011).

Özel Alan: Aile ve hane içi alan işaret eden özel alan, günlük ihtiyaçların karşılandığı alan olarak tanımlanmaktadır. Kadın, özel alan ile özdeşleştirilmekte, çocuk bakımı, yemek, temizlik gibi işlerden sorumlu tutulmaktadır (Ayata, 2011).

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın konusuyla ilgili olarak feminizmin tanımı, türleri, heteretopya mekanları, kamusal alan– özel alan ayrımlarına ve bu konularla ilgili literatür çalışmalarına yer verilmiştir.

2.1 Feminizm Tanımı

Feminizm, uygarlık tarihi boyunca kadının hep ikincil konumda yaşadığı gerçeğinden hareketle oluşan siyasal akımdır. Kadın ve erkeğin eşitliği kuramına dayanmakta, yani kadın ile erkek arasında eşit haklar isteyerek iktidar ilişkilerini değiştirmeyi amaçlamaktadır; merkeze aldığı konu kadının ve erkeğin toplum içindeki farklılığı, bunun nedeni ve sonuçlarıdır. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal farklılığı ise siyasal ideolojiler yaratmakta, pekiştirip yeniden üretmektedir (Arat, 2017). Feminizm hem öğreti hem de eylemliliktir çünkü bu kavram Fransa’da ilk çıktığı dönemden beri bulunduğu toplum içinde kadınların rolünü ve haklarını genişletmek için mücadele verilmiştir (Michel, 1992).

Feminizm, ‘toplumsal cinsiyet hiyerarşisini’ ortaya çıkaran bir harekettir (Çakır, 2009). Bir toplumdaki sınıfsal farklılıklar gibi temelinde iktidar ilişkileri vardır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği ve buna göre yaşanan bir siyasal düzenin varlığı söz konusudur. Böylece de, cinsiyet rolleri toplum tarafından belirlenmekte, kadın ve erkek sosyo-kültürel açıdan tanımlanmaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki hükmü ve kadın bedeni, kadının toplumdaki ikincil konumda olmasının sorumlusudur.

Diğer bir deyişle, kadının ikincil konumda oluşunu onun anatomisine bağlayan genel kabulü yıkmak amacıyla cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı ortaya konulmuştur (Bhasin, 2003). Yıllarca kadına ve erkeğe atfedilen farklı rollerin, statülerin biyolojik olarak belirlendiği, dolayısı ile de doğal ve değiştirilemez olduğu kabul edildi. Doğumdan itibaren kadın ve erkeğe yönelik sosyal ve kültürel algı ile davranışlar bir 'paket halinde' yüklenmiş, sonucunda da toplumsal cinsiyet benimsetilmiştir (Bhasin, 2003).

Toplumlar kendi kültürel yapılarına göre kadın ve erkeği farklı davranış özellikleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan birer eril ve dişil kimliğe dönüştürür. Ann Oakley'nin (1985) ifadesiyle toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur; aslında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantı doğal değildir: "Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların 'eril' ve 'dişil' olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. İnsanların erkek ya da kadın olduğu, çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılabilir. İnsanların 'eril' veya 'dişil' olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur, ama böylece toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir (s. 158).

Catherine Mackinnon'a (2003) göre, "Feminizm bir iktidar kuramıdır. Kadınlar zaman içinde ekonomik bakımdan sömürülmüş, evde köleliğe mahkum edilmiş, anneliğe zorlanmış, cinsel olarak nesneleştirilmiş, fiziksel açıdan taciz edilmiş, aşağılayıcı eğlencelerde kullanılmış, susturulmuş, kendi kültüründen yoksun bırakılmış, oy hakkı verilmemiş, toplum hayatından uzaklaştırılmıştır. Kendileriyle aynı durumdaki erkeklerin tersine kadınlar sistematik olarak fiziksel güvensizlik içinde bırakılmış, cinsel aşağılama ve şiddetin hedefi olmuş [...]. Genelde erkeklere, erkek oldukları için bunların hiçbiri yapılmamıştır" (s. 183-187).

"Feminizm ideolojik olarak özgül, politik olarak özerk bir harekettir" (Çakır, 2009: 415). Kadınlar baskı altında oldukları düzeni algılayış biçimlerine göre politik bir karşı duruş ve eylemlilik göstermekte ve ideal toplum modeli sunmaktadır. Ancak, feminizm toplum modelleri bakımından kendi içinde farklılıklara sahiptir. Feminizm kadınlara değer veren ve toplumsal cinsiyete dair sistematik adaletsizliklere karşı

duran bir dünya görüşünü yansıtmaktadır (Chinn ve Wheeler, 1985). Feminist teori günümüz toplumlarında kadınları ve kadınların karşılaştığı olayları merkeze alarak insan davranışını anlamaya yönelik bakış açısı ortaya koymaktadır. Disiplini kuşatan belirli epistemolojik, ontolojik ve metodolojik varsayımlarla ilgili kaygılar vardır; tekil bir bakış açısı yoktur, bunun yerine farklı teorik zeminlerde birçok bakış açısı vardır (Andermahr, Lovell ve Wolkowitz, 1997).

Feminist teoriyle ilişkilendirilen pek çok varsayım vardır. Flax'ın (1999) tasviriyle, kadınlar ve erkekler farklı tecrübelerle sahiptir, yani dünyaları aynı değildir. Bazıları feminizmi eşitlik olarak görmekte, kadınları erkeklerle aynı imkanlara sahip olması şeklinde kabul etmektedir. Kadınların baskı altına alınması (ezilmesi) sadece sınıfsal değildir. Feminist teoriye göre, kadınların ezilmesi kendine özgü tek bir grubun içinde bulunduğu toplumsal sorunlardır ve kendi içinde yorumlanmalıdır. Baskı/ezilme dünyanın bir yönüdür. Bunu meydana getiren kötü davranışlar ya da geçmişte kalan gelenekler değildir, aksine baskı sosyo-ekonomik ve siyasi düzenle bütünleşmiştir. Bu yapı tamamen kültürle bütünleşen ataerkidir. Flax (1999) ayrıca belirli hedefleri feminist teoriyle ilişkilendirmektedir. Bunlar, kadınlar ile erkekler arasında güç farklılıklarını anlamak, baskının güç ilişkisini tanımlamak ve baskıyı sona erdirecek toplumsal değişimi meydana getirmektir. B. Hooks (1984) baskıyı seçeneklerin yokluğu olarak ifade etmektedir. Örneğin, batı toplumundaki kadınlar gündelik insani tecrübeler, kaynak üretimi ve yeniden üretimi gibi, biyolojik/psikolojik bütünlüğe sahiptirler (Flax, 1999). Bu nedenle de bazı kadınlar baskıyı feministler gibi bir kaygı veya kimlik meselesi olarak saymazlar. Aşırı sınırlılıkların yokluğu çoğu kadını dışlandıkları, ayrımcılığa uğradıkları alanları görmemeye doğru (fark etmemeye)

yönlendirmekte, hatta hiçbir kadının baskı altında olmadığı düşüncesini yerleştirmektedir (Hooks, 1984).

Toplumların tarihi incelendiği zaman tümünde de kadının ezildiği, ikincilleştirildiği görülmektedir. Kadınların bilinçli başkaldırıları 17.-18. yüzyıllarda başlamıştır (Çakır, 2009). Ancak bundan önce Ortaçağ'da 14.yüzyılda 'Kadınlar Kentinin Kitabı/The Book of the City of Ladies' kitabının yazarı Christine de Pizan gibi ezilmeye karşı çıkan birkaç kadın yazar eserlerini bırakmıştır. 18. yüzyılda Mary Wollstoncraft'ın 'Kadın Haklarının Savunusu/A Vindication of the Rights of Woman' adındaki çalışması feminist teori tarihinde başta gelen eser olarak kabul edilmektedir. 18.yy Aydınlanmacı dönemde batı dünyasında yaşanan devrimlerle meydana gelen tarihsel dönüşümler neticesinde insanlar kapitalizmle tanışmışlardır. Aile içinde sürdürülen üretim kamusal alana taşınınca iş yeri ile ev mekân olarak birbirinden ayrılmış ve bunun sonucunda da burjuva sınıfı erkeği kamusal alanda üretime katılırken kadın 'ev' ile özdeşleştirilip üretimden dışlanmış (Çakır, 2009; Donovan, 2016).

Aydınlanma çağında düşünürler tarafından geliştirilen kuramlara göre her bireyin doğuştan gelen doğal hakları vardır ve akıl yeteneğine sahiptir. Dünya akıl ve matematiksel ilkelerle işlemektedir. Estetik ve ahlaki/manevi değerler öznel dünyaya aittir, diğer bir deyişle rasyonel olmayan bir dünyaya. Bu dünya görüşünden hareketle bir yanda aklın yönettiği kamusal dünya, diğer yanda da akıl-dışı görülen duygusal ilişkilerin, inanç, ahlâk, estetik değerlerin olduğu bir marjinal dünya vardır. Liberal erkek düşünürlerin yarattığı bu görüşe göre akla ve matematiksel ilkelere uymayan bu öznel alan, ikincil, yetersiz, ötekilik alanı, kadının yer aldığı kategoridir. Erkeğin akılcı dünyası kendini bu akıl dışı dünyadan üstün görmekte ve onun denetlenmesi gerektiğini düşünmektedir (Donovan, 2016).

17.yüzyıl düşünürü John Locke ‘Yönetim Üzerine İkinci İnceleme (Second Treaties of Government)’ adlı eserinde kuramsal olarak doğal hakların tüm insanlara ait olduğu görüşündeydi. Ancak tüm insanlar ifadesi sadece erkeklere işaret etmekteydi (Donovan, 2016). İngiliz kanunlarına göre kadın hiçbir yasal ve kamusal hakka sahip değildi, öyle ki, evlilik kurumuyla birlikte yasal kimliğinden yoksun, kocasının himayesinde olan, hatta çocukları ve miras konusunda da hiçbir kontrolü yoktu. Kadının tek başına varoluşu söz konusu değildi (Okin, 1979). Liberal erkek kuramcılar kadını kocasının himayesinde aileye ait bir varlık olarak görmekteydiler. Aynı şekilde Locke da doğa yasası gereği erkeği üstün görmekte, ussal yeteneğin erkeğe ait olduğunu ifade etmekteydi (Arat, 2017). Ona göre özel mülkiyet hakkı da doğaldır. Erkek özel mülkü koruyan ve veraset hakkına sahip olandır. Mülkün aile içinde kalabilmesi için tek eşlilik ve erkeğin kadının üzerinde hakimiyet kurması önemlidir. Kadınlar akıllı kabul edilmedikleri için yasalar önünde vatandaşlık hakkından da yoksundurlar bu nedenle kamusal yaşama da katılmaları uygun değildir (Donovan, 2016).

Özetle, 18. yüzyılda burjuva sınıfı doğarken beraberinde eşitlik, özgürlük kavramları da gelişmiştir; fakat bu kavramlar ve birlikte gelişen diğer haklar; insan hakları gibi, kadını dışında bırakmaktaydı. Kadınlar bu dışlanmayı 19.yüzyılda toplumsal bir harekete dönüştürmüş ve feminizm bu dönemde kitlesel bir nitelik kazanmıştır (Çakır, 2009). Kadınların ezilen bir gruba ait oldukları bilinci feminizmin ilk ve önemli hareket noktasıdır.

2.2 Feminizm Dalgaları ve Türleri

Feminizm yaygın olarak dalgalar halinde ele alınmaktadır. 19.yüzyılın sonu 20.yüzyılın başlarında dünyada kadınların birlikte ilk başkaldırıları görülmektedir.

Kadın toplulukları erkeklerle eşit haklar elde etmek için çeşitli mücadelelere girmişlerdir. Bu dönem Birinci Dalga feminizmdir. Kadınlar bu yıllarda (1840-1920) özellikle siyasal haklarını kazanmak için çalışmışlardır.

Fransa’da İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, kadınlara ancak 1944’te eşit yurttaş olma hakkını getirmiştir. Bir Aydınlanma düşünürü olan Marquis de Condorcet bu tartışmaları başlatmıştır. Daha sonra Olympe de Gouge Kadın Hakları Bildirgesi (1791) ile hareketi sürdürmüştür. Bu bildirmede, kadınların da insan haklarına sahip olması gerektiği ve oy hakkı talebi bulunmaktaydı. Ancak 1793 Anayasası ile geri çevrilip kadınların faaliyetleri yasaklanmıştı. Dönemin ütöpk sosyalist görüşlerine göre kadın siyasal hak elde ederse kocasının otoritesi sarsılacak, bu nedenle kadın aileye ya da özel alana mahsus yaşantısını sürdürmelidir. Flora Tristan (1843) feminizm ile Fransa’nın devrimci sosyalizmi arasında kavramsal bir anlaşma oluşmasında önemli bir isimdi. Ona göre işçinin ve kadının kurtuluşu iç içe iki temel sorundur, toplumun kadın-erkek rolleri üzerine olan ideolojisi değişmelidir (Çakır, 2009:428). Böylece baskı gören erkek kadını da baskı altına almayacaktır. Daha sonra 1870’te bir işçi sınıfı temsiliyeti olan Paris Komünü, iktidara gelince kadınlar hem oy hakkını almışlar hem de erkeklerle eşit vatandaşlar konumuna gelmişlerdir.

Amerikalı kadınlar eşit haklar ve özgürlük mücadelesini kölelik karşıtı hareketle beraber sürdürmüştür. Hak eşitliği için yapılan en eski eylem 1848 yılında Seneca Falls toplantısıdır. Elizabeth Cady Stanton’ın kaleme aldığı ‘Duygular Bildirgesi/Declaration of Sentiments’ Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’ne uyarlanmıştır. İstenilen, erkek despotizmini yıkmak ve doğal haklara sahip olmaktır (Donovan, 2016). Bildirgeyi yazan ve imzalayanlar arasında adalet isteğiyle erkekler de bulunmaktadır.

İngiltere’de kadınların oy hakkı mücadelesi döneme damgasını vurmuştu. 17-18.yüzyıl arasında doğan feminizm orta sınıfta gelişen bir hareketti. O dönemde toplumsal cinsiyetin belirlediği kadınlık ve erkeklik sorgulanmıştır. Mülkiyet ve velayet hakkı evli kadınların temel mücadelesiydi. Dönemin kadın düşünürü Mary Astell ‘mutlak hükümranlık devlette ve toplumda zararlıysa, nasıl oluyor da aile içinde gerekli oluyor?’ şeklinde toplumu sorgulamaktaydı. Kadınlar eğitim ve çalışma alanında bazı haklar elde etmiş olsalar da siyasal oy hakkı sadece erkek işçilere verilmişti. Kadınların mücadelesi daha da şiddetlenerek süfrajeter her türlü eylemi gerçekleştirmişlerdir (Çakır, 2009).

Feminist kuramcılarının çalışmaları ele alındığında kadınların ezilmişliğini, erkeklerin onlar üzerindeki iktidarını ve ataerkil sistemleri kendi fikirleri ve farklı disiplinlerin kuramlarıyla bağlantı kurup analiz ettikleri görülmektedir. Feminist hareketin kitlesel olarak 18.yüzyılda canlanmaya başladığı dönem aynı zamanda Aydınlanma çağıdır. O dönemin feminist hareketi içerisinde Liberal feminizm ön plandadır. Liberal siyasal düşünceye sahip erkeklerin rasyonel düşünme ve eylemlerden kadının yoksun olduğu savına karşın liberal kadınlar yasalar önünde eşit haklara sahip olmayı, kamusal yaşama eşit katılımı savunmaktaydılar. Kadınlar eşit özne konumunu talep etmekteydiler. Toplum içinde kadınlara yapılan ayrımcılığı engelleyecek yasaların uygulanmasına ve çalışma hayatında haklar elde etmek için mücadele etmişler, kamusal alanda fırsat eşitliğini vurgulamışlardır (Donovan, 2016).

Dönemin önemli kadın düşünürü Wollstonecraft, yaşamda önemli kabul edilen işleri kamusal alanda akıl sahibi erkeğin gerçekleştirdiğini, önemsiz işlerin yürütüldüğü özel alan, yani ev ile kadının ilişkilendirildiğini vurgulamıştır. Kadının görevi erkeği memnun etmektir; bu sebeple de duygu yönü gelişmiştir. Ancak bu durum kadına bir

itibar getirmemektedir çünkü kadın aklını fikrini eleştirel yeteneğini geliştireceği eğitimden yoksun bırakılmıştır. Kadın eleştirel yeteneğini geliştirmek ve de kamusal alanda yer alabilmek için eğitimden mahrum bırakılmamalıdır. Wollstonecraft'a göre her insanda akıl aynıdır ve kadının eğitilmesine, meslek sahibi olup, ekonomik özgürlüğünü elde etmesine izin verilmelidir (Donovan, 2016).

Liberal feministler kamusal alanda önemli kazançlar sağlamışlardır. Bunu da eşitsizliğin giderilmesi için devlet politikasının değişmesinde ısrarcı bir mücadele vererek elde etmişlerdir. Ancak, liberal feminizmin eleştirildiği yönler de olmuştur. Toplumsal cinsiyete odaklanmayan hümanizmi temel almıştır. Her ne kadar yasalar ve eğitimle ilgili eşit hakları elde edince toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracaklar inancında olsalar da toplumun kültür yapısını göz ardı etmişlerdir. Onlar için aile toplumun vazgeçilmez bir ünitesidir; bu noktada kadın yine özel alana bağlı kalmaktan kurtulamamaktadır (Ecevit, 2011).

'Liberal siyasi teori, kamusalın özeli ve erkeğin kadını ahlaki egemenliği altına almasını öylesine görmezden gelir ki, sonuçta bu durumu onaylar duruma düşer' (Donovan, 2016: 71). Kadın halen erkeğe bağımlı konumda olmakla beraber ekonomik özgürlüğünü kazanabilmiştir, fakat kamusal-özel ayrımının göz önünde bulundurulmayışı, kadının çocuk bakımı da dahil özel alanı yaşatan olarak yine eşit haklardan yararlanma imkanını azaltmıştır.

19.yüzyılın Aydınlanmacı-Liberal feminizminin yanında Kültürel feminizm olarak adlandırılan farklı eğilimler de görülmektedir. Liberal feminizmin mücadelesi kadınların durumunu hukuksal alanda bir miktar iyileştirmiş olsa da daha büyük bir dönüşüm olması gerektiğine inanan kadınlar kültürel feminizmin öncüleri olmuşlardır

(Donovan, 2016). Liberal teorinin özellikle önemseydiği kadının eğitimi olgusunu terk etmeyen kültürel feministler buna ilaveten kadınların ve erkelerin farklı oldukları ve bunun da değişmez olduğunu düşünmekteydiler (Ecevit, 2011). Kadınlık zelliklerinin büyüklüğü ve değeri odak noktalarıydı. Kamusal alanda yer alıp oy kullanarak toplumsal reformu gerçekleştirmek gerektiğini katıyetle savunmaktaydılar. Donovan'ın (2016: 74) ifadesiyle '...çünkü politikanın çürümüş eril dünyasının artırılması için kadınların ahlaki bakış açılarına ihtiyaç vardır'. Liberal feminizmde vurgulanmayan din, evlilik, yuva kurumlarına dikkat çekmiş olan kültürel feminist teoride anaerkil bakış bulunmaktadır. Farklılıklarla barış içinde beraber yaşanan işbirlikçi, şiddetsiz bir kamusal alan/hayat tasavvur edilmektedir. 19. yüzyılda kültürel feminizm geleneğini Margaret Fuller "19.Yüzyılda Kadın (Woman in the Nineteenth Century)" adlı eseriyle tanıtmiştır. Aydınlanma dönemi akılcı bakış açısı ile hiçbir yakınlığı bulunmamaktadır çünkü bu eserde duygusal sezgisel bilgi vurgulanmaktadır. Fuller'e göre kadınlar özgüvenlerini geliştirmek zorundadırlar: 'her birey, üzerinde eşsiz bir desen damgalanmış bir tohum olarak dünyaya gelir. Bununla kadının dış dünyada dayatılan kurallarla diktatörce yönetilmesi düşüncesinin aksine içten gelen kuralları izlemeyi öğrenmesi gerekmektedir' (Donovan, 2016: 76-77). Her ne kadar liberal anlayış ve kültürel anlayış bireycilik fikrinde ortak olsalar da liberal feministler toplumsal yapıyı kişisel gelişimlerinin karşısında engel görmek yerine bireyi tiranlıklardan koruyan bir kalkan olarak kabul etmektedirler. Kültürel feministler ise toplumu ve yönetimini, kadının gelişiminin ve duygularını ifade etmesinin karşısında görmektedirler (Donovan, 2016).

Liberal feminizm ve Kültürel feminizm teorileri Avrupa'da Amerika'da 19.yüzyılın feminist hareketini başlatan önemli adımlardır. Çoğu ülkede oy hakkının elde

edilmesiyle sona eren birinci dalga feminizm daha sonra bir durgunluk döneminin ardından 1960'lı yıllarda ikinci dalgayla beraber kadın tarihi de araştırılmaya başlanmıştır. 1970'lerde Simone de Beauvoir'in çalışmalarıyla yeniden canlanmıştır (Çakır, 2009). Varoluşçu felsefe temelinde 'ötekiliğin' vurgulanması, kadının erkekten aşağı bir varlık olduğu ve bu nedenle ezilmesi olgusu Beauvoir'in düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. İkinci dalga feminizme bakıldığında daha radikal söylemlerin olduğu görülmektedir. Artık kadınlar farklı ülkelerde deneyimlerini paylaşmakta, bilinç yükseltme çalışmaları yapmakta, yayınlar hazırlamakta, beden ve cinsellik üzerine konuşabilmekteydiler.

Feminist teori çalışmaları da dönem üzerinde dönüştürücü etkilere sahiptir, çünkü farklı feminizm kuramlarını içermektedir. Ancak farklı yaklaşımlar olmasına rağmen her kuram kadınlar üzerindeki eril tahakkümü tanımlayarak bunun nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışmıştır. Farklı stratejiler ve politikalarla kadınların özgürleşme mücadelesini ele almışlardır. "Kişisel olan politiktir" bu dönemin önemli sloganıdır. Bu ifade sadece kamusal alandaki eşitliği değil özel alanda da bir değişimi vurgulamaktadır. Şöyle ki; erkek kamusal olan ile kadın da özel yani kişisel olan ile özdeşleştirilmekte, sonuç olarak da erkek egemen toplumda özel ile kamusal alan arasında kişisel olan alçaltılarak bölünme yaratmaktadır (Berktay, 2013). Kadınlar benzer kişisel deneyimlerini kamusalıştırmayı amaçlamışlardır.

Farklı feminizmler incelendiğinde liberal feminizm en erken gelişen ve etkili olandı çünkü kapitalizm veri olarak kabul edilmiş ve liberal demokraside kadınların eşit özne konumu için mücadele edilmiştir. Ancak buradaki eşitlik yasalar önünde medeni ve siyasal hakları içermekteydi. Kadınların yaşadığı eşitsizliğin devlet aracılığıyla giderileceğine inanılmaktaydı. Özellikle kamusal alanda önemli kazanımlar

sağlanmıştır. Ancak eleştirildiği yönler de olmuştur çünkü liberal feminizm eğitim yoluyla eşitsizliğin ortadan kalkacağına inanmıştı fakat kültürel ve yapısal engeller öngörülmemişti, ayrıca da aile toplumun vazgeçilmez bir birimi olduğu düşüncesi kadını yine özel alana bağlamakta ve özgürlüğünü kısıtlamaktaydı.

İkinci dalga feminizmine kız kardeşlik vurgusunu yapan radikal feminizm ise çoğunlukla kadın bedeni ve cinselliğini vurgulamaktaydı. Kadınların ortak ezilmişliği ve bunun kökeni evrensel bir durumdu; sınıf, ırk, etnik köken farketmeksizin kadın cinsi erkek baskısı altındaydı. Radikal kuramın merkezinde kadın bedeni bulunmaktaydı. Üreme, cinsellik, doğurganlık, annelik, çocuk bakımı konuları kamusal alana taşınmış ve 'özel olanın politik' olduğu savunulmuştur. Onlara göre kendilerine baskı uygulayan ataerkil sistem sona ermelidir. Kadın ve erkek eşitsizliğini doğa ve biyoloji ile alakalı olarak görmüşler ve özcü bir kavrayışı benimsemişlerdir. Kadınlara ait özelliklerin savunulması, kadınların birlik olup erkeklere karşı bir mücadele hareketi olması gerektiğini düşünmüşlerdir, fakat burada var olan ataerkil düşünme biçimini yeniden üretecek olduklarını gözden kaçırmışlardır (Ecevit, 2011). Öte yandan, Marksist feministler kadınların ezilen kategori olarak her yerde aynı deneyimleri paylaşmadıklarını vurgulamışlardır. Biyolojik özellikleri nedeniyle benzer baskılar yaşayabilirler ancak sınıf, ırk, etnisite, sosyo-ekonomik farklılıklar kadınların kendi aralarındaki eşitsiz durumu yarattığına işaret etmişlerdir. Üst sınıf mensubu kadınla alt sınıf mensubu kadın arasındaki ezilme biçimi farklıdır. Marksist feminizm, çalışan kadının çifte yük altında ezildiğini, yani hem bir işte çalışarak hem de evde ücretsiz ev içi emeği vererek eşitsiz cinsel işbölümüne maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Kapitalist sistem içerisinde kadınlar emeğin yeniden üretimi kısmını da üstlenmektedirler. Ataerkil sistem kadın bedenini bir nesneye indirgemekte ve

kapitalizmle işbirliği yaparak kadınları özel alanda da ezmektedir. Marksist feministler bunun üzerinde durmadıklarından dolayı eleştirilmişlerdir. Kadının evde yaptığı üretimin önemsizleştirilmesine bir açıklama getirememişlerdir.

Marksist feministlerin sınıfsal bölünmeye önem veriyor olmalarını kabul eden Sosyalist feministler bu noktada kadınların konumuna açılım getirirken sınıfsal bölünmeye ilaveten ataerkil yapıyı da sorgulayan bir kuram üzerine yoğunlaşmaktaydılar. Sosyalist feministler daha çok uzlaştırmacı bir yaklaşım içerisindeydiler. Cinselliğe vurgu yapan radikal feminist kuramı Marksist kuram ile birleştirerek yeni bir kavram geliştirmeye çalışmışlardır. Sınıfsal ayırım ile birlikte cinsellik ve toplumsal cinsiyet de önemsenmiştir. Onlara göre Marksist teori sadece ekonomik sömürüyü açıklayabilmiş, radikaller ise ataerkillik kavramıyla kadınlar üzerindeki erkek egemenliğini açıklamıştır, ancak sosyalist feminist kuram kadınların durumunu açıklayabilmek için bu iki yaklaşımı birleştirip ‘kapitalist ataerkillik’ kavramı üzerinde durmuşlardır. Böylece, ‘ataerkil pratiklerin, toplumsal ilişkilerin, ideolojilerin ve zihniyet yapılarının aile içindeki ve dışındaki ekonomik sömürüyü nasıl yoğunlaştırdığını açıklamak mümkün olacaktır’ (Berktaş, 2013:11). Burada kapitalizm ve ataerkilliğin karşılıklı ilişkilerini içeren ve kadınlar üzerinde bunların etkilerini analiz eden “ikili sistemler” yaklaşımı geliştirilmiştir. Sylvia Walby’e göre kapitalist bir toplumda ataerkil ilişkilerin temel alanları; ev içi işler, ücretli emek, devlet, din, kültür, erkek şiddeti ve cinselliktir (Ecevit, 2013). Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin belirlenmesinde önemli rolü olan ev işlerinin yerine getirilme biçimi ataerkil üretime işaret etmektedir. Aynı zamanda ataerkillik kapitalist üretim biçimiyle birleşince ücretli emek sahası ataerkil ilişkilerin devamlılığını sağlamaktadır.

İkinci dalga feminizm ile gelişen feminist kuramlar kadınların özgürlüğünü kısıtlayan erkek-egemen düzenin sorgulanmasını sağlamış ve farklı bakış açılarıyla çözüm önerileri getirmişlerdir.

2.3 Kamusal Alan-Özel Alan Ayrımı

J. Habermass'ın 1962 tarihli Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü (The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Boorgeois Society) adlı kitabından özetle, kamusal alan bir toplumda tüm yurttaşların dahil olduğu ve bir arada toplumun genel durumuna ait konular hakkında bir kısıtlama olmadan konuşup tartıştıkları ortak alandır. Burada insanların örgütlenme, eleştirilerini paylaşma, yayınlama hakları garanti edilmektedir. Bu alanda tartışılan konular devlet etkinliklerini içeriyorsa politik kamusal alan olarak adlandırılabilir. Buna göre, kamusal alan, toplum ve devlet arasında aracılık eden bir kurumdur. Devlet otoritesi, tüm yurttaşların iyiliği ve refahı ile yükümlü olduğundan dolayı bir kamu otoritesi olarak da görülmektedir.

Kamusal alanda yurttaşların demokratik bir şekilde bir araya gelip oluşturduğu kamusal gövde ile birlikte gayri resmi olarak devlet ile ilgili yaptıkları eleştiriler ve bunun denetimi 'kamuoyu' ifadesini tanımlamaktadır. Kamuoyunun temelinde gündelik yaşantı içinde gelişen ortak ön yargılar, değerler ve varsayımlardan oluşan düşünce biçimleri (kanaatler) vardır. Kamusal alan ve kamuoyu ifadelerinin kullanımı 18. yüzyıla rastlamaktadır. Bu kavramlar burjuva toplumunun gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Ancak, kamusal alan kendi içinde iki anlam içermektedir: ilki, kamusal mekândır, orada fikirler üretilmekte, tecrübeler yaşanmakta; bunlar insanlar arasında dolanıp yayılmakta ve müzakere edilmekte, hem ulusal hem de küresel düzleme uzanmaktadır. Şöyle ki, kitle iletişim araçları ile aynı fikir, sorun ve olaylar etrafında

bir birini görmeden de bir araya gelinen modern zaman anlayışıdır. İkincisi ise, bir ideal olarak ortak, açık, eleştirel anlamına gelen normatif bir yapıdır (Özbek, 2004).

17-18. yüzyıllarda Avrupa'daki kamusal yaşama bakıldığında farklılıklar aynı mekânda bir araya gelebilmekteydi. Özellikle bu dönemde feminist düşünürler hak ve kimlik olgularına dikkat çekmiş ve otoriteleri eleştirmiştir (Çaha, 1998). Özellikle, Carole Pateman'e göre sosyal sözleşme ile devletin temelleri atılmakta ve bu sözleşme liberal erkek kardeşler arasında gerçekleşmiş olup kadınlara siyasal yaşamda hiçbir şekilde yer verilmemiştir. Modern siyasal düşünceyle ortaya çıkan özel /kamusal alan ayrımını sona erdirmek için oldukça güçlü bir mücadele vermişlerdir; devlet, politika, ekonomi ve bilim alanlarında kadınların diliyle yorumlar getirmek için uğraşmışlardır. C. Mackinnon 'Feminist Devlet Teorisine Doğru (Toward a Feminist Theory of the State)' kitabında kadınları duygusal ve fiziksel olarak kendilerini özel alandan kurtarmaları gerektiğini ifade etmiştir (Çaha, 1998).

C.Pateman gibi feminist düşünürler özel alan-kamusal alan ayrımının ataerkil kültürle bağlantılı olduğunu vurgulamışlardır; erkek kadını ezmektedir. Özel alan modern toplumda kamusal alanın görünmez bir birimi gibidir. Özel/kamusal alan ikiliği kamusalı erkeklikle, özeli kadınlıkla özdeşleştirmektedir. Politik alanda erkek etkinlikleri görünürken kadın bu süreçten dışlanmaktadır çünkü kadın aile ve ev ile ilgili işleri yürüterek erkeğe hizmet etmektedir. Kamusal alanda erkek, devlet kurmak, tarih yazmak, sözleşme yapmak, siyaseti ekonomiyi yönlendirmek gibi görevlerle tarihin başrolünü oynarken, kadın ev temizliği, çocuk bakımı gibi yan rollerle kamusal alandan ve kaynaklarından mahrum bırakılarak sınırları belirlenmiş bir yaşamın içerisinde bir araya gelip örgütlenmeleri de engellenmektedir. Kadınların özel alandaki kişisel deneyiminin alçaltılması birbirlerinin deneyimlerinden haberdar olabilmeleri,

benzerlikleri keşfetmeleri ve kamusal düzlemde önemini artırmaları açısından ‘kişisel olan politiktir’ sloganı önemli bir siyasal eylem halidir.

Kamusal alanda erkek düşünürlerin ortaya koyduğu herkes için genellik ve eşitlik ilkeleri aslında sadece erkeğe işaret etmektedir. Erkek merkezli dünya görüşü ve patriarkal kültür esastır. Kültürel davranışsal veya değerlere ait farklılıklar yok sayılmakta homojen bir kamusallık anlayışı kabul edilmektedir. Ancak feminist mücadele tüm bunları aşındırıp kadının imtiyaz sahibi olduğu bir kamusal alan yaratma çabasında olmuştur (Çaha, 1998).

2.4 Mekân ve Heteretopya

Mekân, toplumsal olarak inşa edilen bir alandır. Bu alan toplumsal pratikler coğrafya, zaman ve kültüre göre değişmektedir. Mekân, var olan iktidar yapısı ve ona bağlı ilişkiler yoluyla düzenlenmektedir. Kimlikler arasında eşitsizlik mekân ayırımına neden olmaktadır. Belli bir sınıfa ya da etnisiteye hizmet eden bir mekân ötekini dışlamaktadır (Lefebvre, 2014). Dışlananlar ya kendi mekânlarını oluşturur ya da merkez mekânın varlığını, kimliğini kabul ederek onun iktidarına hizmet etmektedir. Ataerkil sistemde cinsiyet ve cinsellik de mekâna göre oluşmaktadır. Kişiler mekânın sınırlarına göre tanımlanır. Örneğin, ‘ahlaklı kadın, erdemli kadın’, ‘ev kadını, rahat kadın’ ifadeleri mekânın belirlediği, kadınları sınırlandıran davranış kodları ve sıfatlarıdır (Çelebi, Havlioğlu ve Kayaalp, 2014).

Toplumsal cinsiyet ve mekân karşılıklı bir birini inşa edip bağımsız ele alınamayan toplumsal bir süreçtir. İlişkisel mekân yaklaşımını savunan Doreen Massey’e (1994) göre, mekân farklılıkların ve çeşitliliklerin bir araya geldiği ve bundan doğan karşılıklı ilişkilerin ortak ürünü olduğundan çoklu bir mekân anlayışı önermektedir (akt.

Lordoğlu, 2018:17). Aynı Şekilde teorisyen Gillian Rose da mekânı çok boyutlu, olumsal ve deđiŐken görmektedir. Hegemonik erkeklik mekândaki ŐeliŐkiyi yaratandır. Sosyal mekânda kadının ve erkeğin farklılığını göstermek isteyen Rose, kadınlık, erkeklik durumunu ve mekânı çoklu ve deđiŐken biĉimde incelemektedir. Bu noktada kadınların mekânda yaşadığı sınırlılıklar ve baskılara karşı ortaya koyduğu direniŐ yollarını sorgulamaktadır. Kadınlar ona göre hapis ve srgndrler (Lordoğlu, 2018:24). Toplum, sınıf, cinsiyet, ırk, cinsellik, etnisite, din gibi birĉok tema etrafında bölünmektedir. Mekân da aynı Şekilde homojen değildir. Rose'un (1993) ifadesiyle 'eŐsitsiz toplumsal ilişkiler' mekânsal farklılaŐma aracılığıyla hem ifade hem de inşa edilirler' (akt. Shick, 2017:172).

Mekânsal farklılıklara Foucault *heterotopya* adını vermiŐtir. Mekânların tanımladığı ilişkilerin deneyimlenmesinde, düşünme ve konuŐma biĉimimizin oluŐturulmasında mekân hem iş birliğinin hem de ayrıŐtırmanın koŐulu olarak var olmaktadır (Stavrides, 2018:149, akt. Yılmazlı, 2020). Foucault'nun *Of Other Spaces* (1984) adlı makalesinde mekân bir yenilik değildir; sreĉ iĉerisinde gelişen bir kavramdır. Zaman ve mekânın keŐiŐimselliđini inkâr edemeyiz, bunun bir tarihi vardır Şeklinde aktarmaktadır. Foucault, heterotopi mekânlarını aĉıklamak iĉin ayna metaforunu kullanmıŐtır. Ayna bir ütopyadır, yani gerĉek mekân değildir, gerĉeđin yansımasıdır. Heterotopya ise bunun karşıtı olarak görünmektedir, gerĉektir ve kültüreldir; bu nedenle de ĉeŐitli formları vardır.

Gerĉeklik, iĉinde varolan mekân-özne arasındaki iliŐkiye işaret etmektedir. Tam olarak bir ötekilik durumu değildir fakat ötekilerle kurulan ilişki üzerinden tanımlanıp var olan düzenden ayrılmaktadır (Yılmazlı, 2020). Heterotopya mekânları, toplumu kendi bilindik mekânlarının dışına ĉıkararak mekânlardır. Foucault altı ilke ile

heterotopya mekânlarını açıklamaktadır. Bunlardan bir tanesi bu araştırmaya örnek mekân olan meyhaneleri de içermektedir. Bu heterotopya mekânları toplum içinde belirgin bir işleve sahiptir ve içinde bulunduğu kültürün tarihi gelişimine/akışına göre farklı işlevlere konu olabilmektedir. Örneğin, meyhaneler, hamamlar, kahvehaneler gerçek işlevlerinin dışında aynı zamanda şehvet ve eğlence merkezi işlevi görmektedirler (Yılmazlı, 2020). Toplumsal cinsiyetin üretilmesi ve yeniden üretilmesi noktasında mekân önemli role sahiptir. Teresa de Lauretis, feminist kuramcı, bunu tanımlarken Foucault'dan yararlanmış ve *cinsiyet teknolojisi* kavramını öne sürmüştür. 'Anelik' cinsiyet teknolojisine örnektir; toplum dünyaya gelen çocuğun başlıca/esas bakıcısının anne/doğuran olmasını dayatmaktadır. Bu örnek kadın-erkek eşitsizliğinin ve farklılığının en temel etkenini göstermektedir (Shick, 2014). Özel-kamusal karşıtlığı da cinsiyet teknolojisidir. Bu ikilik ataerkil ve heteroseksist iktidar yapısını korumaya şartlanmış olduğu için siyasi ve de mekânsal anlamda toplumsal cinsiyeti ve farklı cinsellikleri inşa eder, denetler, terbiye eder, sınırlar, dışlar ve bastırır (Duncan, 1996 akt.Shick, 2014a). Shick'e (2014) göre kadın ve erkek mekânlarının ayrışması tesadüf değildir, çünkü toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yaratan temel konulardandır. Mekân bir cinsiyet teknolojisidir.

Kadınlara kapalı homososyal erkek mekânlarında yaşanan erkeklerin arkadaşlık, dostluk ilişkileri, kadınları ve kadınsılığı aşağılayarak veya cinsel nesneleştirerek eğlenme, deşarj olma gibi duygulara hizmet etmektedir. Buralarda eğlence dünyasının eril tarzı, iş görüşmelerinde erkek-erkeğe işbirliği ve pazarlık veya spor ortamlarında 'eril beden inşası' görülmekte hatta homofobik erkek söylemleriyle 'güçlü erkek/zayıf erkek' ayrımı yapılabilmektedir. Bu örnekler erkek egemen toplumlarda farklı erkeklikler arasında hiyerarşiye işaret etmektedir (Sancar, 2013).

2.5 Bir Kamusal Eğlence Mekânı: Meyhane

Meyhane, toplumsal olayların konu edildiği, erkek erkeğe muhabbet edilen eril bir sosyalleşme ortamı ve farklı kesimlerden erkeklerin bir arada bulunduğu bir mekân şeklinde değerlendirilmektedir. *Meyhane* kelimesi Farsça'dan gelmektedir. *Mey* şarap, içki; *hane* ev anlamlarına gelmektedir (Püsküllüoğlu, 2004).

Meyhanelerin tarihi İstanbul'da Bizans dönemine dayanmaktadır. Buralarda siyasi, dini, toplumsal konuların tartışıldığı söylenmekte ve bu mekânlar gayrimüslimler tarafından işletilmekteydi. 19. yüzyılda Tanzimat'tan sonra modernleşmeyle neticesinde yaygınlaşan meyhaneler sayıca çoğalmışlar ve yapılan yeniliklerle birlikte o zamana kadar gizlenerek giden Müslümanlar da artık rahatça gidebilmeye başlamıştı. Fakat Cumhuriyet döneminde geleneksel yapıları çok uzun sürmeyip 1970-80'li yıllarda modern meyhaneler, restoranlar, gazinolar şeklini almışlardır. Ayrıca eski dönemlerde kadınların gidemediği bir alan olan meyhanelere bu dönemde kadınlar da özgürce gidebilmeye başlamışlardır. Bizans döneminde şarap en yaygın içki idi. Şarap, Bizanslılar için dini yönden de önemliydi. Osmanlı döneminde de tüketilen şarap özellikle 19. yüzyılda yerini rakıya bırakmış hatta Lale Devri meyhanelerin en parlak olduğu dönem olmuştur. O sıralarda Osmanlı'da içki kültürü yaratılmış daha sonra Batılılaşma ile buna bira ve konyak da ilave olunmuştur.

Burada meyhane kültürü ile ilgili kısaca aktarılan bilgiler yapılan literatür taramasında farklı başlıklar altında işlenen konulardan derlenmiştir. Erken modern dönem çalışmalarına göre erkeklerin başlıca sosyalleşme mekânları meyhaneler, kahvehaneler, berber dükkânları, kaymakçı dükkânları ve bozahanelerdi. Genelde kadınların giremediği bu homososyal mekânlar aynı zamanda homoerotik

yakınlaşmaların da olduğu yerlerdi. Bu mekânlar toplumun farklı sınıflarının etkileşimde olduğu yerlerdi; bu nedenle devamlı gözetim altında tutulmaktaydılar. Ezgi Sarıtaş'ın (2021) arşiv belgelerine dayanarak aktardığına göre, kadınlar meyhane, kahvehane gibi mekânlarda fuhuş amacıyla bulunmaktaydı. Erkek homoerotik kültürü açısından 19. yüzyıl başlarında Osmanlı'da yeniçeri ocağının kapatılması önemli bir gelişmeydi. Yeniçeri ocağı ortadan kalkmış fakat kentli alt sınıf kültürünün diğer üyeleri, bekârlar, tulumbacılar, kalyoncular 20. yüzyılın başlarına kadar alt kültür mekânlarında (homoerotik) toplanmayı sürdürmüşlerdir. Diğer taraftan ise, erkek homoerotizminin marjinalleştiği 18-20. yüzyıllar arası dönemde bu mekânlar modern denetim mekanizmalarının nesnesi haline gelmiş ayrıca da rakibi olan heterososyal eğlence mekânlarının yaygınlaşmasıyla buralar güç kaybetmiştir.

Literatür taramasında kahvehaneler ile ilgili pek çok araştırmaya ulaşabilirken meyhanenin ise günümüze daha yakın tarihlerin çalışma konusu olduğu görülmektedir. Birçok başlığın altından derlemeler yapılarak Osmanlı döneminden günümüze kadar olan süreçte kadınların ve erkeklerin sosyalleşme ve eğlence biçimleri, mekânsal pratikleri, kamusal alanda görünürlükleri araştırılmış olup özellikle, kadının kamusal eğlence mekânlarında görünürlüğü ve konumu irdelenmiştir. Çalışmanın kapsamında verilen örnek mekânlar Kuzey Kıbrıs'ı da içermekte, aynı şekilde yaşanan kamusal dönüşüm sürecinde kadının sosyal hayattaki konumu irdelenmektedir.

19.yy Arşiv Belgelerine göre Osmanlı Devleti'nde İçki ve Yasakları adlı çalışmada Yeter Öztürk (2017) Osmanlı Devleti'nde içkiye karşı yaklaşım ve Tanzimat'la birlikte yaşanan değişim, ayrıca içkiye uygulanan yasakları ele almaktadır. Mekânların durumu sosyokültürel açıdan incelenmekte, ekonomik boyuta bakılmaktadır. Ayrıca,

Müslüman ve gayrimüslim halk bağlamında konunun dini boyutu da irdelenmektedir. Bu tez çalışması aynı zamanda hukuki ve edebi metinlerde içkinin ele alınışını aktarmaktadır. Sonuç olarak, Osmanlı Devleti ekonomik, hukuki, sosyal, dini baskılar yaşadığı bir dönemde kendi otoritesini de sarsmak istemediğinden dolayı ve Avrupa'ya da uyumlu olması gerektiği ikiliğini yaşarken hem Müslüman halkı hem de gayrimüslim halkı memnun etmeye çalışmıştır. Meyhaneler Müslümanlar tarafından günahkâr, ahlaksız, suçlu, ötekileştirilen, ortadan kaldırılması gereken mekânlar olarak görüldüğü için bazen ya kapatılmışlar ya da ceza almışlar; gayrimüslimlere ise denetimli satış ve üretim imkânı verilmiş. Aslında devlet günah olarak görülen bu malın satışından yüksek vergiler alarak bir anlamda halkı vazgeçirmeye, engellemeye, kişileri topluma kazandırmaya çalışmıştır. Yani İslami devlet yapısı öne çıkarılmak istenmiştir.

Yasemin Keskin (2006)'e ait bir tez çalışması olan *İstanbul'da Eğlence Hayatı (1923-1938)* Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçte yaşanan modernleşmeyle birlikte toplum hayatında meydana gelen değişikliklerin eğlence hayatına nasıl etkilerde bulunduğu, Batılılaşmanın etkisiyle sosyal hayatta nasıl bir dönüşüm yaşandığı ortaya konulmuştur. Aslında, hızlı gelişen bu dönüşümün bireylerin günlük mekânsal pratiklerinde yaşadıkları kültürel transferin etkileri izlenmiştir. Araştırma, ilgili eser, dergi ve gazete incelemeleriyle gelişmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı döneminde saray ve çevresindeki eğlence hayatı ele alınmış; hamamlar, kahvehaneler, helva sohbetleri, dini bayramlar gibi bölümlere yer verilmiştir. Modernleşmeyle birlikte gelen balolar, danslar, kafe, pastane, lokanta, gazino, bar, deniz hamamları ve kahvehaneler gibi eğlence mekânlarına yer verilmiştir. Kahvehaneler her dönemde kendi homojen kültürünü sürdüren bir mekân

olmuştur. Gündelik hayatın her kesiminde yer almıştır. Aynı şekilde hamamlar da eğlence hayatının bir parçası olmuştur. Özellikle kadınların eğlendiği mekân -ev dışında tek özgürlük alanı - olması sebebiyle kadınlar hamam kültürünün gelişimine bu bağlamda katkı sağlamışlardır. Kadınların konumu, kamusal alanda görünür olması Batılılaşma döneminde önemli bir unsurdu, çünkü artık kadın Osmanlı dönemindeki ev ve yaşadığı mahalle döngüsünün dışına çıkmaktaydı. Sonuç değerlendirmesine bakıldığında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle yaşanan dönüşüm İstanbul'da yeni bir toplumsal yaşama biçimi yaratmış, Batılılaşma sosyokültürel yapıyı değiştirmiştir. Vurgulanmak istenen bu süreçte halkın taklitten uzak durması ve toplumun kendi dinamikleriyle inşa edilmesidir.

Erken Modern Dönem İstanbul'da Kahvehaneler (The Coffee Houses in Early Modern İstanbul: Public Space, Sociability and Surveillance) (2003) adlı Ahmet Yaşar çalışmasında İstanbul'un erken modern döneminde bireylerin kamusal mekân kullanımını ve yaşanan mekânsal tecrübeyi incelemektedir. Kamusal mekân olarak otoritenin ve halkın karşılaşma alanı olan kahvehane üzerine ağırlıklı olarak çalışılmıştır. Sadece erkeklerin katıldığı, hicivli siyasi söylenceler veya toplumsal konuların yer aldığı bir kamusal alanın yaratılma biçimi incelenmektedir. Özellikle bu çalışma meyhane kültürünü de içermektedir. Meyhaneler İstanbul'un fethinin öncesinde de sonrasında da hatta kahvehanelerden önce var olan içkili kamusal alanlardı. Meyhaneler gayrimüslimlerin yaşadığı bölgelerde hayat buluyordu. Müslümanlara İslami şartlar gereği yasak olsa da zaman zaman kapatılan meyhanelerden yüksek vergiler alındığı için devlet ekonomisi bakımından buralar gerekli yerlerdi. Erkeklerin sosyalleşme ve ortak paylaşımları bakımından benzerlik gösteren kahvehane ve meyhanelerde benzer eğlenceler düzenlenebilmekteydi ancak

farkları ise birinde alkol olmasıydı ki bu noktada kahvehaneler Osmanlı toplumunda daha olumlu bir yere sahipti. Kahvehanelerin 16.yy'da kentsel mekânlar olarak ortaya çıkmasıyla yetişkin erkeklere kamusal alan yaratılmış ve zaman içinde değişen mekânsal pratikleri irdelenmiştir.

Hakan Kaynar'ın (2014) *Muhabbet Baki Mahbuban Kayıp: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meyhaneler* adlı makalesinde şehirlerin iktidarların anlayışlarına göre sınırlandırılıp şekillendirilmelerini vurgulamaktadır. Yazarın ifadesine göre gündelik hayatın akışını geçmişin getirdiği alışkanlıklar değiştirememektedir. Sosyal yaşamdaki eğlence, ibadet idari işler gibi deneyimler yaşanan mekânlarda değişen zamanla birlikte kesintiye uğramamaktadır. Çeşitli milliyetlerden İstanbullular'ın tarihten beri meyhanede deneyimledikleri, meyhane-şehir ilişkisi, çalışanlar, müdavimler ele alınmakta, özellikle bu muhabbet mekânlarındaki homofobik davranış kalıplarına işaret edilmektedir. Osmanlılar'ın meyhane ile tanışması İstanbul'un fethiyle başlamıştır. Gayrimüslim işletmesi olan bu mekânların Müslüman mahallelerde işletilmesi yasaklanmaktaydı. Türlü yasaklamalara rağmen meyhaneler farklı şekillerde her daim işlevini sürdürmüştür. 'Gedikli' meyhane bir resmiyete sahipti ('Selatin' de denilmekteydi, padişahın mührünü taşıyan meyhane) ancak kaçak olarak işletilen 'koltuk' meyhaneleri de vardı; bunlar geziciydi, hanlarda da görülebiliyordu.

Edebiyat eserlerinde de konu olmuş mey/şarap ve meyhane aslında devletin de vazgeçmeyi göze alamadığı bir mekândı. İslami normlar gereği sözde yasaklar her dönem uygulanmış, ikircikli bir ilişki yürütülmüştür. Kadının giremediği bu mekânlarda erkek egemenliği hep var olmuş ancak Kaynar'ın belirttiği üzere Cumhuriyet'ten önce gayrimüslimlerin yaşadığı Kurtuluş semtinde bazı meyhanelere

kadınlı erkekli ailece gidildiği görülmüştür. Meyhaneler her kesimden insana sosyalleşme imkânı vermiş ve tarih boyunca hep var olmuştur. Bu süreçte de hem müdavimler hem de sosyal yapı değişmiştir.. Bu bağlamda, İstanbul'a gelip yerleşen yabancıların meyhane sahibi oldukları ve buralarda yabancı uyruklu dansçı kadınların da olduğu belirtilmektedir. Çok popüler eğlence mekânı haline gelen meyhaneler İstanbul'un her yerine yayılmış ve olumsuzluklara işaret eden bir yer haline gelmiştir. Kötü anılmaya başlama sebebi kadınların bu mekânlarda müşteri memnuniyetini artırma ve daha çok kazanca yönelik kullanılmasıydı. Bu noktada, içki ile seks meyhane ile randevu evi arasında ilişki olduğu vurgusu yapılmıştır. Ancak, diğer taraftan 1900'lü yılların başlarında İstanbul'da bulunan yabancı gezginlerin gözlemlerinde sahnede dans eden oğlanlar ve onları kötüye kullanan ileri yaşta erkeklerden de söz edilmektedir. Kamusal alanda yer almayan kadınlar aslında meyhaneler tarafından müşterilere hizmet vermek amacıyla işletilmekte olup 'uygunsuz' denilen genç delikanlılar ve 'gizli' fahişeye denilen kadınlarla meslektaş olmaları dikkat çekiciydi. Eşcinselliğin de bu mekânlarda varlığı bilinmekteydi. Kaynar'ın ifadesiyle 'gündelik hayatın zamanı siyasal olanın aksine yavaş akar', meyhaneler Türkler'in İstanbul'u bazı yönlerden tanıması bakımından gündelik hayatın içinden bir mekândır. Cumhuriyet'in ilanını takiben gayrimüslimler İstanbul'u terk edince meyhanelerin işletmecileri de değişmiştir. Cinsellikle kurulan bağ bu dönemde eşcinselliği 'ahlaksızlık' olarak kabul edip görünmez kılmıştır. Fakat, meyhaneler İstanbul'da kozmopolit bir eğlence ve sosyalleşme mekânı olarak farklı milliyetler ve Türkler arasında birleştirici bir tecrübe sağlamıştır.

İstanbul'da Marjinalite ve Mekân: Bekâr Odaları ve Meyhaneler (2013) ile Işıl Çokuğraş modern Osmanlı devletinin kurulma aşamasında iktidarın merkezileşme

girişimleri esnasında kent yaşamına müdahale etme biçimlerini ele almaktadır. Farklı milliyetlerin barındığı İstanbul'da kentsel mekân devamlı olarak bir denetim ve disiplin mekanizmasının odağındadır. En önemlisi de bu modernleşme çabaları içerisinde bekâr odaları ve meyhaneler iktidar tarafından tekinsiz yerler olarak görülmekte, kentin en çok suç işlenen birer marjinalite mekânı oldukları düşünülmektedir. 16.yüzyıldan itibaren Osmanlı idaresinin Müslümanlar için alkol tüketimini sorun haline getirmesi aslında alkolün kendisi değil kamusal alanın kontrol altında tutulmak istenmesiydi. Buna göre mekân bir suç ortamıdır. Meyhane iktidar için bir tehdit meselesi gibi görülmekte, oraya girenlerin tekinsiz, kolaylıkla suç işleyecek potansiyele sahip olan marjinal insanlar olarak görülmekteydi. Dolayısıyla 18. yüzyıla kadar meyhaneler İstanbul'da oraya giden belli kesimlerin daha üst mertebe mensubu kişilere de zarar verebileceği düşünülen, ötekileştirilen insanlardı. 19. yüzyılda Tanzimat dönemiyle birlikte toplumda yaşanan modernleşme yönündeki değişimler meyhanelere de yansımış artık birer marjinalite üreten mekân olma özelliğinden sıyrılmıştı ve iktidar için sorun teşkil eden bir mekân değildi. İçki artık mekân üzerinden tartışılmamakta fakat din ve halkın sağlığı açısından tartışılmaktaydı. Ercüment Topuz'un (2019) *Müskirat'a Mesken Meyhaneden, Balodan Bozma Baloz: Osmanlı'da Eğlence Mekânlarının Dönüşümü, İhlaller ve Tedbirler* adlı makalesinde Osmanlı devletinin meyhaneleri teftişi buralara karşı tutumu ele alınmıştır. Meyhaneler, kahvehaneler, bozahaneler alkol kullanılan ve devletin aleyhine siyasi konuşmalar yapılan mekânlar olarak görüldüğünden cezalar ve kapatılma emirlerine maruz kalmaktaydılar. Başlarda kadınların bu mekânlarda konsomatris olarak hizmet verdiği bilinse de Batılılaşma etkisiyle meyhanelerin değişime uğraması kadınların da bu mekânlara müşteri olarak giriş yapmasına sebep olmuştur. Bu mekânlar İtalyanca kökenli 'balo' kelimesinden türemiş 'baloz' olarak anılmaktaydı. Balozlar müzik, içki

ve kadın çalışanlar ile eski meyhanelerin yerini almıştı. Tüm bunlar yeniçeri ocağının ortadan kaldırılmasından sonra gelişmişti. Bu esnada seçkin sınıf mensupları Avrupa özentili balolar ile eğlenmekte yabancıların davetlerine katılmaktaydılar. Kadınlar ve erkekler bu resmi davetlerde beraber yer almaktaydılar. Öte yandan balodan gelme balozlardaki eğlencede erkekler müşteri kadınlar ise çalışanlardı.

Topuz'a göre, kadınlar içki servisi yapmakta, müşteri masalarında oturmakta, şarkı söyleyip dans etmekteydiler. Yazara göre bazı kaynaklarda 19. yüzyıldan önceki dönemlerde meyhane gibi kamusal eğlence yerlerinde çalgıcı-dansçı kadınlar görülmemekte, sadece davetli gittikleri konaklarda eğlendirdikleri yazılmaktadır. Bundan ayrı diğer bir kaynakta ise bu kamusal eğlence yerlerinde kadınların çok daha önceki zamanlarda da şarkı söyleyip dans ettikleri belirtilmektedir. Yine bu eski araştırmacılara göre oyuncu kızların çoğu esir kızlardır veya Müslüman çalgıcıların karılarıdır. Batılılaşma hevesiyle baloz ve gazino gibi yerler sayıca artarken meyhane ve onun türevleri içerik değiştirmiş kadınlar ise bu dönüşen kültürle birlikte kamusal eğlence mekânlarında görünür olsalar bile bu mekanlarda erkeklerin istifade ettiği kötü özneler olmuşlardır.

Elif Yılmazlı'ya (2020) ait *Osmanlı'da Homososyal Mekânlar ve Cinsel Yönelimler* adlı makalede ifade ettiği gibi modernleşme öncesinde de sonrasında da iktidar inşası beden politikaları üzerinden devam etmiştir. Bu doğrultuda bireyler belli cinsiyet kalıpları/rolleri ile tanımlanmıştır (rollerine hapsedilmiştir). Erkeklik homososyal eril ortamlarda yüceltmeye devam etmiştir. Ortaçağ boyunca kadın toplum içinde yer alamadığı için erkek her alanda tek varlık olarak bulunmuş ve mekânlar onu merkeze alan bir anlayışla oluşmuştur. Homososyal ortamlar iki erkeğin aşk yaşamasına zemin hazırlayan mekânlar olmuştur. Homoerotik ilişkiler bu eril ortamlarda sürmüştür.

Yetişkin erkeklerin romantik birlikteliği sorun teşkil etmektedir, bu tür ilişki erkekliğin diğer bir tahakküm biçimidir. Yetişkin erkek iktidarını pasif erkek çocuklar, tüysüz oğlanlar üzerinde kurmuştur. Bu oğlanlar ortaçağda kadının yerini almaktaydı. Modern dönemde ise bu durum kadınları sembolize etmektedir. Kadınları aktif olmayan, zayıf karakterler olarak kamusal alana çıkartmayan eril tahakküm homososyal mekânlarda bir heterotopya yaratarak kadın rolünü oynayan başka kimlikler meydana getirmiştir. Modernleşme evresinde Osmanlı kültüründe iktidar sembolü erkek erkeğe ilişki artık ikincilleşmiş, aile kurumu ön plana çıkarılarak heteroseksüel ilişkiler toplumun kabul gören ilişki biçimi olmuştur. Kadınlar artık kamusal alanda görünürdür, mekânsal pratikler dönüşmüş, homososyallik de değer kaybetmiştir. Hetero-romantik ilişkilere değer verilmeye başlanmıştır.

Fatma Tunç Yaşar'a (2004) ait *Women in Early Modern İstanbul: the use of space* adlı çalışma erken dönem İstanbul'da kadının mekân kullanımını ele almaktadır. Ev içi alan, kamusal alan ve sosyal mekânlarla ilişkili olarak kadınların yaşadığı tecrübeler konu edilmiştir. Arşiv kaynakları incelenerek kadının hareket alanlarını belirleyen unsurlara bakılmıştır. Erken modern dönem İstanbul'da kadınların mekânsal deneyimlerinin sınırları nasıl çizilebilir? / Kadınların deneyimlerinin sosyal sınırlılıkları nelerdi? sorularına cevaplar aranmıştır. Amaç, kadının geçmiş deneyimlerini toplumsal cinsiyet bağlamında analiz etmektir. Bulgulara göre kadınların mekânı sadece ev içi ile sınırlı değil, yaşadıkları muhit de günlük hayatın önemli bir parçasıydı. O yüzden bu muhit evin uzantısı olarak yarı özel alan şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca, kent ile kolayca bağlantı kurmanın yolu, çünkü buradan kadınlar birlikte hamamlara, pazarlara gidebiliyordu. Bunlarla beraber festivaller ve mesire alanları da kadınlar için birer kamusal alandı. Bu yerler kadınların görünür

olduğu ve sosyalleşebildiği mekânlardı. Hamamlarda olduğu gibi mesire alanlarında da kadınlar kendilerini ifade etme imkânı bulabiliyordu. Hem evsel hem de kamusal alanda cinsiyet ayrımı katı bir biçimde uygulanıyordu ancak yazar bunu bir dezavantaj olarak görmemekte, kadınların da hamamlarda veya mesire alanlarında hemcinsleriyle eğlenebildikleri şeklinde savunmaktadır. Kadınların kamusal alandaki deneyimlerinde cinsiyet ayrımcılığının kesin bir engel olmadığını düşünmekte ve kadının yaşadığı ayrımcılığın sebebini cinsiyetçilikten çok sınıfsal farklılığa bağlamaktadır. Dini toplumsal normların bir engel oluşturmadığını, kadının sosyal çevresinin, geleneklerinin, ekonomik durumunun veya aile yapısının kamusal alandaki hareket özgürlüğünü belirlediğini vurgulamaktadır. Tüm bunları yorumlarken batılı yazarların gözünden anlatılmış değerlendirmelere de yer vermektedir. Özellikle arşiv belgelerin okunması gerektiği ve bu çok yönlü konunun batılı bilim insanlarının bulgularıyla kıyaslanması gerektiğinin önemini belirtmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (2006) adlı Sibel Dulum'a ait diğer bir çalışma 19.-20. yüzyıllarda kentte yaşayan Osmanlı Türk kadınının toplumsal konumu ve onun ekonomik yaşama katılımı ele alınmıştır. Tarihi çerçevede zamanla kadının gelişen eğitim durumu, çalışma hayatına dahil olması, çalışma şartları ilerleyen dönemlerde yasal hak arayışları konu edilmiştir. Sonuç olarak, 20. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Türk kadını kültürel ve mesleki yönden belli bir düzeye ulaşmış olsa da hukuksal ve toplumsal olarak buna ilaveten çalışma hayatında halen sorunlar yaşanmaktaydı.

Ayça Gelgeç'e (2009) ait *Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi üzerine bir değerlendirme*'de Cumhuriyet döneminden önce Osmanlı toplumunda kadının konumu, uluslaşma sürecinde kadınların yüklendiği toplumsal anlam ve yeni kadın

kimliğinin oluşum süreci ele alınmakta ve Osmanlı toplumunda kadının ikincilliği incelenmektedir. Batılılaşmanın en temeldeki özelliği kadının özgürleşip kamusal yaşama katılmasıdır. Toplumsal gelişmenin en önemli unsuru olan bu özellik kadın-erkek mekânları da belirlenmiş, kadın toplumda daha görünür hale gelmiş, cinsiyetler arası ilişkilerin de düzenlenmesi medeniyetin başlangıcı olarak görülmüştür. Makalede, kadın erkeğin yanında eğitim, iş gücü, siyaset gibi kamusal alanlarda yer alarak sadece erkekler için tanımlanan ev dışı alanlara açılmış olacak, ev içi gibi özel alana hapsedilen hayattan çıkmış olacak ancak, yine de, özel alanda anne, eş, çocuk yetiştiren, aileyi kollayan; dışarıda hemşire, öğretmen olan, bakan, koruyan Türk kadını imgesine atfedilen özelliklerin vurgulanması dikkat çekmektedir.

Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri (2017) isimli makalede Gül Aktaş bir kentin şekillenmesinde toplumdaki bireylerin eşitlik ve siyasal mücadelesi, verilen kararlara katılımı, özel ve kamusal alanlarda varoluş biçimi, cinsiyet kodları etki etmektedir şeklinde aktarmıştır. Ev içi ile özdeşleşen kadın, erkekle mekânsal ayrışma yaşamaktadır. Bu nedenle iş yaşamı, eğitim, siyasal alanlarda kadın ve erkek arasında meydana gelen mekânsal eşitsizlik toplumsal bir sorundur. Bu çalışma, kadın ve erkeğin mekânsal pratiklerinde onlara yüklenen anlamlar ayrıca bu anlamların zamanla nasıl dönüştüğü ele alınmaktadır. Bir kentte eril pratikler bireylere hangi kültürel kodlarla aktarılmaktadır ve bu kodlar nasıl yeniden üretilmektedir sorularına cevap aranmıştır. Kent mekânlarına bakıldığında eşit olmayan güç ilişkilerinin üretilip sonra da normalleştirildiği ve bunun sürekli tekrar edildiği ifade edilmektedir. Sosyolojik bakımdan toplumsal cinsiyete dair farklılıklar, çatışma halleri, fırsat eşitsizliği irdelenmeli, bireyler mekânsal deneyimlerinde hangi yönlerden

etkilenmekte, bu deneyimler kamusal alana ne gibi katkılar sağlamakta veya sorunlar yaratmakta incelenmelidir.

Kadınlar hem ev içindeki rolleri hem de çalışma hayatındaki katılımlarıyla kentsel yaşamda gerekli bilgi ve donanıma sahip bireylerdir. Kırsal alanda ve kentsel alanda yaşayan kadınların da mekânsal pratikleri bir noktada benzeyebilmektedir. Kırsal alandaki üretim hayatında çalışan kadın kente göç edince yeterli bilgiye sahip olmadığından dolayı çalışma hayatından çıkmakta, yaşadığı komşuluk muhiti ve ev döngüsünde sınırlı alanda yaşamak zorunda kalmakta, kentli kadın ise eğitim, sağlık, güvenlik konusunda bazen yeterli hizmet alamayınca kalifiye olmayan işlerde çalışmak zorunda kalarak sosyal güvence haklarından faydalanamamaktadır. Örneğin, kendi evinde çocuk ya da yaşlı bakımı gibi. Ev hem yaşanılan yer hem de iş yeri olarak kadını kısıtlamaktadır. Diğer taraftan Türk toplumu geleneksel yapıda yaşadığı için mahremiyet ve beden sosyal hayatta kontrol mekanizmalarının odağındadır. Bu yüzden gündelik hayatta itaat eden kadın davranışı modelinin öngörülmesi ve beden üzerinden kadının denetimi, kadının kent mekânlarında özgürlüğünü erkeğe oranla geri konumda bırakan yapılardır. Bu nedenle, yerel yönetimler kentsel yaşam konusunda kadını desteklemeli, ev içerisinde inşa ettiği aidiyet duygusunu kadın kentsel alanda sosyalleşirken de geliştirebilmelidir.

Meyhane Kitabı (2019) adlı kitabın içinde yer alan Nükte Sevim Derdiçok'a ait 'Kadın ve Meyhane' başlıklı bölümde kadın grupların sosyalleşmek amaçlı yaygın biçimde bir araya gelip ev ortamında yaptıkları 'gün' konu edilmiştir. Bilinenin aksine 'gün' ev dışı mekânlarda gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmanın örneği İzmir meyhaneleridir. Kadınların giyim, yeme-içme, sohbet, eğlenme-davranış biçimleri incelenmiştir. Derdiçok'a göre, 'gün' etkinlikleri kadın kimliğinde bulunan özelliklerin tümünü

izleme imkânı tanımakta ve bu olgu kültürel bir alanın oluşmasında etkili olmaktadır. Düzenli aralıklarla toplanılan ‘gün’ü farklı kültürel ve sosyo-ekonomik konumlardan gelen kadınlar oluşturmaktadır. Meyhane ortamının zaman içinde değişimi söz konusu olduğundan oraya müzikli eğlencenin de dahil edildiği görülmekte ve bu noktada kadınlar için de bir sosyalleşme işlevi görmektedir. Kent ve kadın kimliğinin kamusal alanda etkileşimi izlenmektedir.

2.6 Kuzey Kıbrıs’ta Meyhane

Yüzyıllara dayanan içki kültürü kaynaklara göre eski Mezopotamya’dan çıkmaktadır. Bu kültürün Akdeniz ülkelerine gelişi milattan sonraya dayanmaktadır (Dalyan, 2019). Kıbrıs adasında üzüm yetiştiriciliğinin de çok eski dönemlere dayanması içki üretimi ve bununla birlikte meyhane kültürünün ortaya çıkması yerel sosyo-kültürel araştırmalarda belirtilmektedir. Meyhaneler Kıbrıs Türkü’nün eğlence ve sosyalleşme kültüründe önemli bir yere sahiptir (Yeniasır ve Gökbulut, 2020).

Kuzey Kıbrıs literatürüne bakıldığında, yazılı kaynaklarda özellikle kahvehane kültürü ile ilgili çalışılmış olduğu ve meyhanelere de dolaylı olarak değinildiği görülmektedir. Neriman Cahit’in (2001) *Eski Lefkoşa Kahveleri ve Kahve Kültürü* adlı çalışmasında şimdi örnekleri görülmeyen yerini modern zamanın mekânlarına bırakmış hatta şekil değiştirmiş geleneksel kahve kültürü ele alınmıştır. Bu çalışma, Lefkoşa sur içinde mülakatlarla yürütülmüştür. Osmanlı döneminde Kıbrıs adasına gelen kahve kültürü hem Türk hem de Rumlar’ın geleneklerinde yer almıştır. Kahve kültüründe 19.yüzyılın sonunda edebiyatçılar, bilim insanları, aydınlar kahvehanelerde toplantılar yapmakta, şiir okuma, meddah hikayeleri anlatma, karagöz-hacivat oyunları mekânı cazip kılmaktaydı. Karagöz-hacivat oyunlarını izleyebilmek için kadınlar ve kız çocukları da kendilerine alan yaratmakta ve hisarın

duvarlarına tırmanıp oradan izlemekteydiler. Toplumsal olayların tartışılması, gizli örgüt buluşmaları, devlet eleştirileri ve siyaset yapılması da yaygın görülmekteydi. Ancak buralar erkekler için bir sosyalleşme mekânıydı. Bazı kahvehaneler akşam vaktine doğru müşterinin isteği doğrultusunda alkol servisine geçmekte, meyhane ortamı yaratmaktaydı. Kadınlar buralara gidemiyordu çünkü geleneklere göre bu uygun görülüyordu. Ancak her kahvehane olmamakla birlikte 1950’li yıllarda Lefkoşalılar’ın en çok uğradığı kahvelerden birinde kadınların da gidebildiği söylenmektedir. Yine de onlara ayrı oturma alanı açılmakta, arkadaşları, çocukları, eşleriyle gelen kadınların çoğu kendi sandalyelerini getirmekteydi. Çoğunlukla da gazoz, soğuk içecek almaktaydılar. Bazı kahvehanelerde, kahvehane sahibinin karısı da çalışmaktaydı. Onun görevi ocakta kahve pişirmektir, müşteriyle de garson veya kahvehane sahibi koca ilgilenmekteydi. Diğer bir örnekte ise, kahvehane sahibinin karısı kahvehanede sunulmak üzere evinde limonata, tatlı yapmaktaydı. Kadınların çalıştırılmadığı, evdeki işler ve çocuk bakımıyla sorumlu tutuldukları bu yıllarda kadın kahvehane ve meyhane işletmecilerine de rastlanmaktadır. Bu araştırmada özellikle, kadın meyhane işletmecilerinin olduğu dört mekân ismi verilmektedir. Bu kadınlar hem ‘güzel’ hem de ‘ciddi’ iş sahibi ‘erkek korkusu’ olmayan kadınlardı, şeklinde ifade edilmektedir. Bu örnek mekânlardan birinde kabare oynatılmakta kızlar dans etmekteydi. Kadın işletmecilerin ya da çalışanların olmasına rağmen kadınlar yine de bu mekânlara girememekte, kendi kısıtlı alanlarına itilmekteydiler.

Özellikle, Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerinde İslami yapının şartları neticesinde kadın kimliği özel alanda inşa edilirken, erkek kimliği dışarda, kamusal alanda inşa edilmekteydi. Kadın yine kapalı alanlarda ya da yarı kamusal alanlarda sosyalleşme, özgür olma, eğlenme çabasıdayken erkek yine dışta, gündelik yaşantının merkezinde

toplumun içinde kahvehane, meyhane gibi mekânlardaydı. Hamamlar, mesire alanları da kadının eğlence mekânlarıydı. Homososyal eğlence ve sosyalleşme kültürü Batılılaşma sürecinde dönüşmeye başlamış fakat kadının konumu yine pek fazla iyileşmemiştir. Kadınlar her dönemde denetlenmekten kurtulamamışlardır. Tüm yenilikler ilk önce İstanbul'da yaşandığı için kullanılan makalelerde İstanbul'a yer verilmiştir.

Osmanlı toplumunda kadınların hareketleri katı bir şekilde denetlenmekteydi ve bu denetim modernleşmeyle birlikte daha da artmıştı. Kadınlar modernlik ve gelenek arasında sıkışmıştı. Hukuksal düzenlemeler de onları sınırlamaktaydı. Yine bu dönemde kadınlar erkeklere bağımlı olarak tarif edilmekteydi. Hane dışı mekânlar erkekler ve onların meydana getirdiği bir kurum olan devlet tarafından belirlenen kurallara göre kullanılabilirdi (Çakır, 2009). Kadın toplumda simgeleştirilmiş ve erkeğin maneviyatını, kültürünü koruması gereken bir sembol olarak görülmüştü. Bu durum kadını cinsel alanda da denetim altına almakta ve kocanın, babanın mülkü gibi ataerkil bir anlayışa hapsedilmekteydi.

Toplumsal cinsiyet kavramı bireylere kadınlar ve erkekler olarak toplumda üstlenilen işleri, yerine getirilen rolleri kültürel olarak belirlenmiş, öğrenilmiş ve zaman içinde değişebilir olduğunu öğretmektedir (Çakır, 2009). Bu anlamda kadınlar özel alanda yani ev mahremiyetinde yaşayarak yabancılardan korunmuştur. Literatüre baktığımız zaman Osmanlı dönemi, Batılılaşma ve Cumhuriyet'e geçişte bireylerin mekânsal pratikleri, hukuksal yapılar, giyim kuşam gibi alanlarda oldukça fazla kaynak bulunabilmektedir. Ancak doğrudan bazı eğlence mekânlarıyla ilgili olarak çok daha kısıtlı sayıda akademik verilere rastlanmaktadır.

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölüm araştırmanın modelini, çalışma grubunu, veri toplama araçlarını, sürecini ve analizini içermektedir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın amacı KKTC’de kadınların sosyalleşme ve eğlence mekânlarını nasıl deneyimledikleri, bakış açıları ve sosyal hayata ne kadar dahil olabildiklerini ele almaktır. Nitel araştırma metodunun kullanıldığı araştırmada durum çalışması yönteminden faydalanılmıştır. Durum çalışmasında amaç belirli bir durumla ilgili sonuçlara varmaktır. Söz konusu yöntemde en belirgin özellik bir veya daha çok durum ile ilgili derinlemesine araştırma yapılmasıdır. Bu araştırmada ortam, bireyler, olaylar, süreçler gibi etmenler sorgulanarak ilgili duruma nasıl etki ettikleri ve durumdan nasıl etkilendikleri ortaya çıkarılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi temel aşınarak belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemindeki maksat, genelleme yapmanın ötesinde çeşitliliğe sahip durumların kendi aralarında ortaklaştığı paydalar bulunup bulunmadığını meydana çıkarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırma kapsamında maksimum çeşitliliğin sağlanması adına katılımcıların farklı sosyo-ekonomik alt yapılardan, sosyal çevrelerden, yaş gruplarından ve mesleklerden olmasına özellikle önem verilmiştir. Bu amaçla çalışma grubu 30 kişi olarak belirlenmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kadın katılımcılar	Yaş	Medeni durum	Meslek
K1	34	Evli/çocuk sahibi	Öğretmen
K2	36	Evli/çocuk sahibi	Öğretmen
K3	41	Evli/Çocuk sahibi	Memur
K4	45	Evli/çocuk sahibi	Serbest meslek
K5	44	Evli/çocuk sahibi	Kıdemli Memur
K6	46	Evli/çocuk sahibi	Muhabir
K7	48	Evli/çocuk sahibi	Tezgahtar
K 8	53	Evli/çocuk sahibi	Mağaza sorumlusu
K 9	59	Evli/çocuk sahibi	Mağaza sahibi
K10	61	Evli/çocuk sahibi	Emekli memur
K11	60	Evli/çocuk sahibi	Emekli memur
K12	62	Evli/çocuk sahibi	Muhasebeci
K13	36	Bekar/çocuk sahibi	Öğretmen
K14	31	Bekar/çocuk sahibi	Öğretmen
K15	45	Bekar/çocuk sahibi	Öğretmen
K16	46	Bekar/çocuk sahibi	Muhasebeci
K17	38	Evli	Tezgahtar
K18	34	Bekar	Öğretim Görevlisi
K19	35	Bekar	Avukat
K20	90	Dul/çocuk sahibi	Ev hanımı
Erkek	Yaş	Medeni durum	Meslek
Katılımcılar			
K21	31	Bekar	Müzisyen
K22	27	Bekar	Öğretmen
K23	38	Bekar	Müzisyen
K24	33	Nişanlı	Esnaf
K25	35	Bekar	Mağaza sorumlusu
K26	32	Bekar	Oyuncu
K27	41	Evli/çocuk sahibi	Kuyumcu
K28	47	Evli/çocuk sahibi	Serbest meslek
K29	68	Evli/çocuk sahibi	İşletmeci
K30	74	Evli/çocuk sahibi	Emekli

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte, araştırmayı yapan kişi katılımcılara yönelteceği soruları elde ettiği bilgiler arasındaki ortak paydaları bulabilmek için önceden hazırlamaktadır. Böylece konu ile ilgili daha derinlemesine veri sağlama imkânına kavuşmaktadır (Karasar, 2020). Bu araştırma kapsamında da görüşme formunda yazılı olan sorulara bire bir bağlı kalınmamış, zaman zaman ise soruların tamamı sorulmamış veya konuşmanın içeriğine yönelik olarak formda yer almayan sorular yöneltilmiştir. Bu doğrultuda araştırmada kadın katılımcılara 6 soru, erkek katılımcılara 4 soru sorulmuştur (Ek 2).

3.4 Veri Toplama Süreci

Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan Etik Uygunluk onayı alındıktan sonra araştırmaya başlanmıştır. Görüşmenin başında katılımcılara gönüllülük ilkesi içinde araştırmaya katılabilecekleri, kimliklerinin ve ses kayıtlarının hiç bir şekilde paylaşılmayacağına dair bilgi verilmiştir. Sohbet ortamı içinde katılımcıların onayı ile ses kaydı alınmış ve yöneltilen sorular cevaplarıyla kaydedilmiştir. Ayrıca, gergin olmayan doğal bir ortamın yaratılmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle görüşmeler bir kahve molası esnasında iş yeri veya ev ortamında gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri her bir katılımcıyla farklı uzunluklarda olmuştur. Açık uçlu soruların yönlendirmesiyle bu süre bazen on beş dakika bazen bir saat sürmüştür. Gerekli görüldüğü noktada bazı katılımcılarla tekrardan kısa süreli görüşmeler yapılmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analiz edilebilmesi için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi ulaşılan verileri açıklayacak ilişki ve kavramlara erişebilme olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Formun içinde yer

alan her bir soru için katılımcıların verdikleri cevaplara uygun kodlar belirlenmiştir. İçerik analiz yöntemi ile elde edilen bu kodlar ifadelendirilip kategorilere ayrılmış benzeyen kodlar aynı temalar altında değerlendirilmiştir. Anlam bütünlüğü bakımından değerlendirilen temalar kategoriler altında toplandıktan sonra her soru için frekanslar yazılmıştır.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölüm, araştırmaya ait soruların cevaplanabilmesi için toplanan verilerin yöntem kısmında belirtilen teknikle analiz edilmesiyle ulaşılan bulguları içermektedir.

4.1 Kadınların Gündelik Hayatta Mekânsal Sınırlılıkları Var Mıdır?

Varsa Nelerdir?

Katılımcıların yukarıdaki soruya verdikleri cevaplara ilişkin tema ve alt temalar Tablo 2’ de sunulmuştur.

Tablo 2. Kadınların gündelik hayattaki mekânsal sınırlılıkları

Tema	Alt Tema	
	Söylenemeyenler	K 11, K 13, K 16, K 20
Kadının Kamusal Alanda Hareketi		K 12, K 14, K 19
	Aile	K 1, K 3, K 4
	Duygusal Emek	K 5, K 6, K 7
	Medeni Durum	K 8, K 9, K 10

Tablo 2’de konuya ilişkin katılımcıların görüşleri incelendiğinde, ‘Kadınların kamusal alanda hareketi’ teması ile genellikle ‘söylenemeyenler’ alt temasına vurgu yapıldığı görülmüştür. Bununla beraber, üçer kişi tarafından sırasıyla ‘aile’, ‘duygusal emek’ ve ‘medeni durum’ alt temaları üzerinde durulmuştur. Yukarıdaki soruya ilişkin örnek görüşler şu şekildedir:

“Ben erkeklerin girdiği mekânlara giremem. Tedirgin olurum, yanlış anlaşılmaktan korkarım. Beni de var olan konuya dahil ederler diye düşünmelerinden korkarım. Kahvehanenin önünden geçerken kayınpederim orda oturuyor diye laf etmesin diye dümdüz geçer giderdim. Bir şey diyeceksem uzaktan çağırıp uzun uzun bakmazdım, yanlış anlaşılır diye. Ama şu an kentte buradaki kafelere tek başıma girebiliyorum. Kadın- kadına meyhaneye, tavernaya, müzikli eğlenceye gidelim dediğinde arkadaşlar giderim hatta koşarak giderim. Böylesi daha güzel, kadın-kadına. Bazen erkekler işi de bozar birlikte gidersek.” (K.8)

“Her ne kadar her yere girerim desem de yanımda tanıdığım, güvendiğim insanlarla girebilirim meyhane gibi yerlere. Yalnız başıma daha önce tecrübe etmediğim bir yere girmeye çekinirim.” (K.4)

“Ben gidip da bir kafede bile yalnız başıma oturamam. Farklı bir yakıştırma yapacak insanlar diye düşünürüm. İnsanımız daha o kadar ileri görüşlü gibi gelmez bana. Öyle olduklarını iddia etse de bazıları.. .” (K.6)

“Günümüzde evli ya da bekar kadın benzer rahatsızlıklar yaşayabilir. Her şey o kadar aleni yaşanıyor ki artık evli ya da çocuklu olmak veya bekar olmak farketmez, en rahatsız eden şey beni örneğin, çocuk sahibisin, ‘çocukları evde bırakıp gezmeye mi gidiyon’ sorusu. Bu soru bile bir baskı ve huzursuzluk sebebidir.” (K.3)

“Ben özgür geçinen bir kadın olmama rağmen birkaç kadın arkadaş meyhaneye gideceğimizde mesela önceden uyarırım mekan sahibini, beş kadınız, ona göre bir yere oturalım lütfen- ailelerin olduğu alanda oturalım gibi.” (K.16)

“Ben örneğin, spor salonuna tek başıma gitmekten çekinirim. Daha çok body building yapan erkekler aynada kendilerine/kaslarına bakarlar, bunu da çoğunlukla karşı cinsi kendilerine çekmek için yaparlar. Evli ya da bekar olmam farketmez, aslında sözlü bir rahatsızlık yok ama tek başına kadın olarak gittiğimde, belki de benden kaynaklı bir şeydir, rahatsız olurum.” (K.13)

“... 70’lerde büyüdüm. Gençliğimiz sıkıntılıydı. Savaş gördük, çok zorlu günler yaşadık. Şimdiki gibi başkaldıramazdık. Benim babam modern bir adam değildi. Ailemin seçtiği kişiyen evlendim. Onun şeylerine uymaya çalıştım. Evlendiğimde küçüktüm, 17 yaşında. Büyüdük sonra aklım biraz kesmeye başlayınca yani bayağı sonra, artık çocuklar doğduktan sonra bu durumun çok da gerekli olmadığını anladım. Mesela başta doğruya doğru rahat değildim. Her mekana yalnız giremezdim, eşimin baskısından dolayı, kıskanç bir adamdı. Hep onunla giderdim, yalnız hiç gitmezdim. Aslında benim her zaman gendime güvenim tamdı, galabalığa girmekten veya orda erkek olmasından rahatsız olmam, ama eşimin baskısından dolayı gendimi kısıtlardım. İlerleyen senelerde artık yavaş yavaş açıldım.” (K.9)

“Mesela ben havuza gidemiyorum. Doktor önerisidir sırtım için ama 3-5 erkeğin içinde yapamadım. Özgür geçinen bir kadını, öyle de bağımsız büyüdüm köyde. Erkekler özgürce gidebiliyor. Biz halen daha baskı altındayız.” (K.10)

“Baskı altında büyümedim. Lefkoşa’da merkezde olmak farklıydı. Kızlı-erkekli 70’lerin sonunda yılbaşı partisi yaptığımızı hatırlarım. 60’ların sonu 70’lerin başında sinema günü vardı. O gün evde nedense kökten temizlik yapılırdı. Bu ilginç bir ayrıntıdır benim için. Çocuktum veya yeni ergen. İstemezdim yardım edeyim. Ama neydi o sinemaya gidebilmek için ille da o işler bitecekti. Her hafta kökten temizlik mi

olur! Gece da kadınlar tek başına sinemaya gidemezdi. Dışarı çıkarken yanında bir erkek olacaktı.” (K.12)

“74’den önce ve 70’li yıllarda sinemada kadınlar matinesi vardı. Belki da neydi o, erkek baskısıydı. Erkekler eve geldiğinde işler bitmiş, yemek hazır olsun. Sinemaya, gezmeye gitmeden önce her şey hazır olsun.” (K10, K11, K12)

“Babaannem büyüttü beni. Hem erkek hem kadın oldu o. Özgüvenliydi. ‘Ne birinin gızı olacan ne birinin garısı olacan. Sen önce (isim) olacan’ derdi bana. Ermiş birisiydi. Aşçıydı, lokantada çalışırdı. Ben çok severdim lingiri oynamayı ama sokakta erkek çocuklar oynardı sadece. Onlarla oynadığım için dayak yediğimi hatırlarım babaannem eve gelince işten. Erkeklerle oynamak ayıp görülürdü herhalde.” (K12)

“Ben köy yerinde erkeklerle beraber bulduğumuz eski bir bisiklete sırayla bindiğimizi, sonra futbol oynadığımız günleri hatırlarım. Çok severdim. Uzun boyluyum diye ben kaledeydim. Dizlerim hep yara bere içindeydi. Annem çok kızardı.” (K10)

“Köyde büyüdüm aynen. Sokakta oynardık çocuklar hep beraber. Ben biraz daha iri yapıyıldım diğerlerinin yanında. Onun için benden biraz çekinirdiler. Biri diğerine vurduğunda ben korumaya giderdim, üstlerine yürürdüm. Özgüvenliydim, hiç korkmazdım bir şeyden.” (K11)

“Ama bilir misin kendi kendimizi korumayı da bildik. Bize bu küçükken verildi. İlk konu cinselliği mesela. Erkeklerle oynamaycan. Ama cinsellikle ilgili bir bilgi yoktu. Sadece oynamamız için tembihlenirdik.” (K.10, K.11)

“Minibüse tek başıma bindirilip Mağusa’ya gelirdim babama. Bir sorun olmadığı o zaman. Nişanlıyken ama otobüste tacize uğradım, hatırlarım. Adamın elini kanatacak kadar cimciklediydim. Gendimi korumayı bilirdim.” (K.12)

“Evlenince köyden kasabaya geldik. Gaynana, gelin, görümce hep beraber büyük bir evde yaşadık. Ev işi yapardık... Kocam öldükten sonra çocuklarımla yalnız kaldım. Geçinmek için evde terzilik yaptım. Askeri üniformalar için erkeklerin gömleklerini dikerdim ama hiç prova yaptırmazdım evimde. Garşı gomsu da erkek terziydi. Onunla anlaşmıştık. Ben gömlekleri diker yollardım, o da pantolonları.” (K.20)

“Restorani işletirken evde çocuklarıma bakamazdım pek. Gece işi yaptığım için eve geç giderdim, 3’te,4’te. Orda işler bitmese bile çalışanlara ben eve gidiyorum çocuklarım bekler derdim. Annem ilgilenirdi çocuklarla.” (K.9)

“Biz büyürken evde kız dünyası vardı dört kız kardeş olduğumuz için. Bizim erkek figürümüz babamdı. Kısıtlanmış büyüdük. Tanımadık erkeklerin düşünce yapısını. Benim annem sürüş ehliyeti aldığında 80’li yılların içinde bütün köylü yerden yere vurdu. Bunu yapanlar da kadınlardı. O söylenen lafları duyduğumda utanırdım. Eleştirirdim annemi neden her kadın gibi değil diye. Ama annemin neden ehliyet almak durumunda kaldığını bilirdim. Sonra o kadınlar teker teker ehliyet almaya başladılar. Annem hep bunu söylerdi ‘çocuklarımla yaşa dutsun ilk başta gene ben aldıracağım ehliyeti onlara da’. Ben on yedi yaşına geldiğimde annem beni zorla şoför okuluna götürdü ve sürüş ehliyeti aldırdı. Lise son sınıfta ben arabayı alıp kardeşlerimi de okula götürürdüm.” (K.16)

“Yıllar evvel anneme bakıcı tutuğumuzda köyün içinde laf olduydu. Ama ben hiç yılmadım. Çünkü oraya gittiğimde onunla ilgilenmek için giderdim. Ev işi ile uğraşsam annemle ilgilenemeyecektim.” (K.11)

“Evde yardımcımın olması bir yerde işleri kolaylaştırır. Dışarı çıkarken de çocuğu bırakabilirim, anneme de bırakabilirim. Evdeki işler yolunda olunca daha rahatım dışarda da.” (K.14)

“Özgür hissedirim dışarıya çıktığımda. Girmeye çekindiğim hiçbir mekan yoktur. Ha mesela suriçinde arabamızı park ettiğimiz yer gece çok karanlık olduğu için birbirimize yardımcı oluruk arkadaşlarla, bir erkek arkadaş arabama gadar eşlik eder.” (K. 19)

“Çocuklar vaktimi alır çok fazla. Artık eskisi gibi dışarı çıkmayı bırak, bir yerde tek başıma eski bekar günlerimdeki gibi oturamam. Hem vakit yok, hem rahat olmam, evde beni bekleyen var diye. Arkadaşlarımla fırsat buldukça o da çocuklar hasta falan değilse buluşurum. Duruma göre pastane, restoran gideriz. Bazen de çocuklu olarak...” (K.5)

4.2 Meyhanelerdeki Dönüşüm Meyhane Kültürünü Nasıl Etkilemiştir?

Katılımcıların yukarıdaki soruya verdikleri cevaplara ilişkin tema ve alt tema Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Meyhanelerdeki dönüşüm meyhane kültürünü nasıl etkilemiştir?

Tema	Alt Tema	
Kamusal		K 2, K 4, K 5, K 13,
Alanda Sosyalleşme	Özgürlük	K 14, K 20, K 21, K 25 K 28, K 29, K 30

Tablo 3’te görüldüğü gibi ‘Kamusal alanda sosyalleşme’ teması ile katılımcıların yarıya yakını ‘özgürlük’ alt teması üzerinde yoğunlaşmıştır. Yukarıdaki soruya örnek görüşler aşağıda verilmiştir.

“Sanırım on sekiz yaşından beri giderim. Babam, yakın çevre erkek büyüklerim öncülük ettiydi.” (K.21)

“İlk gidişim meyhaneye 80’lerin sonu 90’ların başı. Sanırım o dönemde orta yaşlı erkeklerin gittiği bir yerdi. Ben herhalde üniversiteye gittiğimiz dönemde gitmeye başladım arkadaşlarla. 90’lar, kızlı-erkekli toplanıp giderdik.” (K.28)

“Sanırım meyhaneye ilk gidişim yirmi yaştı. Erkek arkadaşım ve onun arkadaşlarıyla gittim. Mekanda tek kadın bendim. Tuvaletin olmadığını ve sadece pisuvar olduğunu hatırlarım. Yemekler ve ortam çok güzeldi. Rahat ve samimiydi. Bence erkek mekanı değil meyhane. Erkelerin ne kadar içmeye ihtiyaçları varsa kadınların da bir o kadar olabilir, onların da mekanı olabilir. Cinsiyet ayrımını galiba toplum yaratıyor.” (K.4)

“Köydeydik biz gızım. Evlenince geldik Mağusa’ya. Gaynana, görümce hep beraber büyük bir evde yaşırdık. Ev işi yapardık. Gocam limanda işçiydi. Onlar akşamları meyhaneye giderdi. Kadınlar gitmezdi oralara. Oralarda görülen kadınlar ‘kötü

gadinlarıdı'. Meyhaneye kötü gadinlar gider. Ben hiç gitmedim. Dul galdıktan sonra dışarıya çıkmazdım, gezmezdim. Benim gibi olan gomşularla toplanıp belki arasıra pastaneye, sinemaya giderdik o devirde.” (K.20)

“Meyhane eski dönemlerde cinsiyetliydi, şimdi kadın kadına da gidilir. Eskiden erkekler giderdi, benim gençliğimde kadın-erkek beraber giderdi, 90'larda, fakat kadın kadına gidilmezdi daha. Yani belki da son on senedir değışti bu durum.” (K.28)

“Meyhanelerin erkek mekanı olduğu algısı bende hiç oluşmamıştı çünkü annem babamla üniversite yıllarında giderdim 90'lı yıllar. Ancak bir kaç ay önce gittiğimiz bir yerde sarhoş bir grup erkek muhabbetini dinledikten sonra meyhanelerin önceden erkek mekanı olduğunu ve halen daha bazı meyhanelerde çok da rahat edemeyeceğimi idrak ettim.” (K.5)

“Bölgeye göre değışir. Mesela Mağusa gibi merkezi yerlerde daha farklıdır meyhane. Köy civarındaki meyhaneler daha farklıdır. Yaşadığım bir örnekte, bir köy meyhanesiydi, genç kesimden değil de özellikle orta yaş, 45 yaş sonrası erkek grubunun bakışları rahatsız ediciydi. Samimi bir kadın grubu olarak yaptığımız doğum günü kutlamasında kalkıp göbek atan arkadaşlar oldu. Belki giyim kuşamdan da bilmem ama karşı cinsin gözleri üstümüzdeydi. Halen daha bizde çekince var. Ayrımcılık konusunda halen daha sıkıntı var, mesela özellikle içki içen kadın arkadaşlar olduğunda dışardan biraz daha fazla gülmeler ve bakışlar artar.” (K.2)

“Esgiden sade erkekler gelirdi meyhaneye. Çalarlar söylerler alem yaparlar biraz fazla içtiysalar söverler. Gadinların işi olmazdı meyhanede. Evdeydi onlar. Çocuklara bakarlar, evi idare ederlerdi. Bir on senedir en az, gadinlar da gelir artık. Eşiyınan,

dostuynan, grup olarak da. Benim hanım bana burda mutfagda yardım eder, o daha ziyade mezeleri hazırlar. Müşteriler da bayılır tabi.” (K.29)

“Cinsiyetli görünen meyhane kahvehaneler gibi, artık köylerde kalmıştır. Kadınlar zaten gitmezler, öyle geldi geçti geleneklerde. Hep babalarımız dedelerimiz giderler yani. Kadınların olduğu yerler değil. Veya mahallede spor klüpleri vardır, kızlar-kadınlar gitmez ezelden beri. Halen daha erkek mekanıdır. Erkekler akşamüstü oralarda toplanırken çay, kahve, oyun için, kadınlar da komşularıyla sosyalleşir o sırada. Bir kahve içme, kek yapıldıysa onu paylaşma, yani evde, mahallede kendi alanlarında.” (K.13)

“Ben meyhaneyi çok severim. İşletmecilik de yaptım ama çok zor iş. Kadınların gitmesi hiç yanlış değil. Ben buna karşı değilim. Meyhanecilik yaparken ben müşterilerle birebir ilgilenirdim. Mutfakta annem, teyzelerim vardı...” (K. 25)

4.3 Kadınlar İçin Meyhanelerde Cazip Gelen Olgular Nelerdir?

Katılımcıların yukarıdaki soruya verdikleri cevaplara ilişkin tema ve alt tema aşağıda Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Kadınlar için meyhanelerde cazip gelen olgular nelerdir?

Tema	Alt Tema	
Kadının/Annenin Emeği	Mekânda	Kontrollü K 2, K 5, K 9
	Davranış	K 10, K 27, K 28
		K 14

Tablo 4’te katılımcıların konuya ilişkin görüşleri incelendiğinde, ‘kadının / annenin emeği’ temasında yedi katılımcının ortaklaştığı görülmektedir.

“Kesinlikle çok daha güzel, çok daha samimi bir ortam için giderim. Amaç orda arkadaşlarla toplanmak, bir şeyler paylaşmak. İcki çok ağırlıklı değil benim için ama mezeler falan, arkadaşlarla toplanıp güzel sohbet etmek.” (K.2)

“Meyhanelerde restorana göre daha fazla meze çeşidi olduğu için ve resmiyet olmayan yerler olduğundan daha rahat davranabileceğim için giderim. Daha rahat giyinip gidebilirim, daha rahat davranış sergileyebilirim. Restoranlarda attığımız kahkahanın bile bir sınırı vardır.” (K.5)

“Daha samimi ortam, daha rahat muhabbet-sohbet için giderik. Meyhane sohbet-muhabbet yeridir. Restoran daha çok eğlence, aile mekânıdır.” (K.28)

“Meyhaneyi çok severim, yaşamım içerisinde her zaman yer alır meyhane. Çeşitli sebepler var gitmek için; bazen arkadaşlarla toplanırık bu gece bir mekâna gideceyik derik ama müzik olmasın, sohbet edelim, birbirimize odaklanalım. O vakit işte hangi mekandayık, etrafımızda kimler var hiçbir önemi yokdur. Önemli olan orda dönen sohbettir.” (K.27)

“Restoranı işletirken çok severek yaptım. Sorumluluk bendeydi. Çalışanlarım vardı. Gece geç vakit para çantasıyla çıkardım. Gocam da ordaydı. O yüzden geç vakit sorun olmazdı. Ama çok zordu. Çocuklar evde. Mümkün olsaydı o zaman yirmi sene daha işletirdim orayı.” (K.9)

“...annem modern bir hanımdı. 1963'te babam İngiliz üslerinde işe başladı. Annemle çok güzel bir hayatları oldu. İngiliz parti verirdi yılbaşıları olsun, özel günlerde olsun illa ki çalışanlar eşleriyle birlikte o partiye katılırdı. Annemi çok iyi hatırlarım, o

zaman permanat dedikleri saçı yapardı, topuklu giyerdi, rujunu makyajını yapıp giderdi ki annem köyde çalışan bir insandı, köy işi yapardı. Ama babamın yanında gayet şık, modern bir hanım olarak yer alırdı.” (K.10)

“...Onun arkadaşlarıyla kahkaha atarmışım ve yan masadan ‘bakın, X’in karısına bakın’ dermişler. Ben her zaman kızılı-erkekli arkadaş gruplarımla çıkardım. Eşim bu ortamlarda olmamı istemezdi. Ayaktakımı görürdü bizi. ‘Ben prof.um, benim ismimi taşıdığın için, çocuk annesi olduğun için bana ayak uyduracan’ derdi eski eşim.” (K.14)

Bölüm 5

TARTIŞMA VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili elde edilen bulgular araştırmanın hedefleri doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1 Kadınların Gündelik Hayattaki Mekânsal Sınırlılıkları

Kadınların gündelik hayatta bazı mekânlara giderken daha temkinli davrandıkları ortaya çıkmıştır. Nitekim, tek başına tanımadığı bir ortama girmemek, yanında güvendiği birinin de olması kadınlara kendilerini daha rahat hissettirmektedir. Özellikle, erkeklerin olduğu mekânlardan çekinmek, orada yanlış anlaşılmaktan korkmak, istemediği bir sohbet ortamının nesnesi olmak başlıca sorun olarak belirtilmiştir. Kadın kadına mekânlara gidildiğinde dahi yine temkinli olmak, daha çok ailelere verilen yere yakın oturmak daha güvende hissettirmektedir. Ayça Kaya (2006)'nın kamusal mekânda cinsiyet ayrışması çerçevesinde incelediği çalışmasında ulaştığı sonuçlardan birine göre kadınlar kamusal mekânda özgürlükleri söz konusu olduğunda erkek gruplarının varlığını kendileri için bir tehdit unsuru olarak gördükleri ve mekân kullanımlarının kısıtlandığını bunun neticesinde kadınların kendi kamusal alanlarını yarattıklarını ifade etmiştir. Yine de kamusal alanın oluşumundaki belirleyici unsur güvenli ve her iki cinsin paylaştığı ortak mekân olmasıdır. Mekândaki erkek grubunun cinsiyetten öte sınıf temelli bir ayrımına da vurgu yapılmıştır.

Araştırmadaki bulgular meyhane ve geleneksel kahvehanelerin birer erkek mekânı olduğuna işaret etmektedir. Bu mekânlar ve bunlara ilaveten spor salonu ve kapalı

yüzme havuzlarında bireysel olarak yapılacak spor etkinliklerinde kadınların hareketlerinin kısıtlandığının, açıkça dile getirilmese de aslında altında yatan nedenin kadın bedeninin eril bakışların odağında olduğudur. Ekin Akbaş Arpacı (2019) kadın bedeni ve mekândaki hareketi ile ilgili çalışmasında, erkek egemen toplumsal yapının kadından beklentisinin toplum içerisinde hareketlerini kısıtlaması gerektiği ile ilgili bir sonuca varmıştır. Bu nedenle, kadınlar, mekânları toplumun gerektirdiği şekilde kullanmak durumundadır. Kadınların hareketleri sürekli denetlenerek, disipline edilerek kamusal alanın erilliği korunmaktadır. Araştırma bulgularından örnek verecek olursak, eski zamanlarda erkek çocuklarla oyun oynamanın kısıtlanması veya buna izin verilmemesi özünde açıklanamayan heteroseksüel cinselliği barındırmaktadır. Annenin kız çocuğunu bu yönde uyarması maskülen bir bakış açısını desteklemektedir çünkü bedenin nasıl görüldüğü, nasıl yargılanacağı ile ilgili algıların oluşturulmasına zemin hazırlanmaktadır. Eril bakış kadınların bir öz-farkındalık oluşturmasına neden olur (Rose, 1999).

Kamusal alanda kadını kısıtlayan bir başka nokta ise aile ve duygusal emek olgularıdır. Bulgularda işaret edildiği üzere kadının kamusal alana çıkarken eşi tarafından sorgulanması, kontrol edilmesi de sorun teşkil etmektedir. Kadın gezmeye gitmeden önce ev işlerini yerine getirmekte, eşi eve döndüğünde yemeğini hazır bulacağı şekilde evini organize etmektedir. Aynı zamanda çocuğunun bakımını da organize etmektedir. Ya bakacak birini ayarlamalı veya yanında onu da götürmelidir. Gökben Demirbaş (2012) kadınların mekânı kullanma biçimleriyle ilgili araştırmasında kadınların evlenerek ve çocuk sahibi olarak toplumsal aidiyetlerini pekiştirdikleri ve bununla birlikte onlara yüklenen sorumluluklara göre de kamusal mekânda hareketlerinin sınırının çizildiği sonucuna varmaktadır. Eş kamusal mekânda hareketin sınırlarını

çizmekte, çocuk ise bazen dışarıya çıkmayı mümkün kılmakta bazen ise tam tersi gerçekleşmektedir. İlâveten, kamusal mekânda kadının bulunabileceği uygun zaman ve medeni durumuna bağlı hareketi de ataerkil sistem tarafından belirlenmektedir. Medeni durumundan bağımsız olarak kadınların mekândaki ortak noktası akşam vakti eve dönülmesi gerektiğidir.

5.2 Kadınların Erkeklerle Ait Kabul Edilen Mekâna Girişi

Erkeklerin meyhaneye ilk girişi bulgularda elde edilen veriye göre kendinden yaşça büyük diğer erkeğin öncülüğünde gerçekleşmektedir. Baba, ağabey, arkadaş, akraba gibi. Yine kadın görüşmeciler de meyhane ortamına ilk kez ailesi veya arkadaşları ile giriş yapmıştır. Erkek ve kadınlar için bu mekâna giriş yaşı yirmili yaşların başına rastlamaktadır. Benzer şekilde kahvehanelerle ilgili yapılan hegemonik erkeklik çalışmalarıyla ilgili araştırmasında Eyyup Özkök (2019) kahvehaneye girebilme yaşının 15-19 yaş aralığında olabileceğine bunun da akraba, arkadaşlarla başlayan bir süreç olduğu ve yaşça büyük erkeklerin pratiklerinden öğrenildiğini ifade etmiştir.

Kent mekânının aksine köylerde eski geleneklerdeki meyhane ortamının sürdürüldüğü ve bazı mekânlarda cinsiyetli yapının hakimiyetini sürdürdüğü ortaya çıkarılmıştır. Eski meyhane mekânlarının geleneksel yeme-içme ve otantik dekorasyonu erkek ve kadınlar tarafından aynı derecede beğenilmekte ve sevilmektedir. Ancak bazı mekânlar kadınları rahatsız edecek ölçüde eril hakimiyetini hissettirmektedir. Giyim-kuşam, hareketlerin rahatlığı, içki içme ve hatta eğlenme biçimi kadını erkek bakışının nesnesi haline getirmektedir. Mekân toplum tarafından inşa edilir; sosyal etkileşimler neticesinde zamana sabitlenmiş değildir, tek bir kimliği yoktur; bu sebeple mekân süreçlerden meydana gelir ve yeniden üretilebilir (Massey, 1994). Doreen Massey'in ifadesini destekleyen bulgulardaki bir ifadeye dikkat çekmek gerekirse meyhane

aslında cinsiyetli bir mekân değildir, burayı toplum bu hale getirmektedir yorumu yapılmıştır. Jarvis (2009) toplumsal cinsiyet rollerinin çoğunlukla mikro düzeyde ev mahallinde yeniden üretildiğini ifade eder, buna ilaveten McDowell (2007) bunların mekânlara yansıma biçimlerinin toplumdan topluma farklılaştığını belirtir (akt. Yüceşahin ve Yazgan, 2017:94). Yüceşahin ve Yazgan (2017) bu yapılanmaya en belirgin örneği kahvehane olarak vermektedir. Buna paralel olarak meyhaneleri verebiliriz. Hatta erkek mekânı olması sebebiyle daha önceki yıllarda erkeklerin kullanımına göre mekânın düzenlendiği de bulgularda örneklendirilmiştir. 1940'lı yıllara kadar sadece erkeklerin eğlence mekânı olduğu düşünülürse, meyhanelerde o zamanlarda 'kadın müşteri' kavramı olmadığı için mekânda sadece pisuvar vardı (Hristidis, 2021). Meyhaneler, pavyonlar erkeklerin eğlence hayatını sürdürebilmesi için kentsel hayatta kabul görmüş mekânlardır (Yüceşahin ve Yazgan, 2017).

5.3 Mekânda Kontrollü Hareket

Kadınlar ve erkeklerin meyhanede bulunma amaçlarında ortaklaştıkları görülmektedir. Samimiyet ortamı, güven duyulan sohbet ortamı ve rahat hareket edilebilecek, daha rahat giyimli olunabilecek resmiyetin olmadığı bir ortamın ihtiyacı günlük telaşlardan uzaklaşma arzusudur. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde bu mekâna kadınlar da giriş yapabilmiş olmasına rağmen halen kendilerini baskı altında tutan bazı kalıp yargılarla karşılaşmaktadırlar. Bulgular kısmında kadının nasıl davranacağı, kahkaha atıp atamayacağı, statüye göre hareket edilmesi gerektiği gibi örnekler verilmiştir. Ekin Akbaş Arpacı (2019)'nın vardığı diğer bir sonuca göre erkek bedeni bir norm olarak görülmekte ve denetlenmemektedir, ancak, mekân kadın bedeni üzerinden tanımlandığı için hareketleri devamlı olarak denetlenmekte ve disipline edilmek istenmektedir, böylece de kamusal alanın erilliği korunmuş olmaktadır.

Diğer taraftan kadının anne veya eş olarak mekânda fedakârlık göstermesi de duygusal emeğe örnek teşkil etmektedir. Çocuk ve yaşlı bakımı gibi ortak bir sorumluluğun kadının omuzlarına yüklenmesi ve çözümleri bazen tek başına üretmek zorunda kalması belirgin bir sonuçtur. Araştırmada yer alan kadın katılımcılardan bir tek kişi evde yardımcısı olduğunu, günlük işler ve çocuk bakımı ile ilgilendiğini dile getirmiştir. Bu organizeyi yapacak olanlar ise kadınlardır. Kadınlar bizzat kendileri veya başka kadınlardan yardım alarak bunu gerçekleştirmektedirler (Fenster 2005).

Gökçe Nur Şafak (2018) kadınların kent deneyimi ile ilgili araştırmasında kentsel hizmetlerin bu konuda yetersiz kaldığını, bakım hizmetlerinin alternatif çeşitliliğinin olması ve kadınların her an ulaşabilmesi gerektiği ayrıca bu düzenlemelerin önce evde başlanmasının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemli olduğu sonucuna varmıştır.

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın konusu gereği bir cinsiyet/erkek mekânı olduğu ön kabulü ile baktığımız meyhanelerin günümüzdeki dönüşümü üzerine katılımcılarımızın tecrübelerini esas alarak kadınların kamusal alana, özellikle toplumsal bir yargı ile erkek mekânı olarak bilinen yerlere ne kadar giriş yapabildikleri izlenmiştir.

Eski zamanların kahvehanelerinin meyhane olarak da hizmet verdiği literatürdeki çalışmalarla tespit edilmiştir. Kuzey Kıbrıs kültürü açısından bakıldığı zaman kayıt altına alınan sözlü anlatılarla da aynı bilgiye ulaşılmıştır. Bu mekânların belli bir döneme kadar özellikle birer erkek mekânı olduğu yine araştırmaya katılan görüşmecilerin ifadelerinde de ortaya konmuştur. Anlatımlara göre, birer homososyal mekân örneği olan meyhanelerde kadınların sosyalleşme/eğlence amaçlı yer almaması toplumsal normlara göre şekillenmiş bir anlayıştır. Kadınların içkili mekânlara girişi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, kadınların eğlence amaçlı/müşteri olarak söz konusu mekânlara girişi 1940'ların sonunu işaret etmektedir. Kadınlar içkili eğlence mekânlarında veya meyhanelerde önceleri sadece çalışan olarak yer almaktaydılar. Hatta 1950'li yıllara kadar yanında eşi olmadan kadının içkili bir mekâna girmesi pek olası değildi, ya da çok az sayıda ve kent merkezlerinde yaşayan kadınlar öğleden sonra gibi saatlerde dönemin meşhur mekânlarına gidebiliyordu (Hristidis, 2021). Modernleşme devresinde Türk düşünürler milliyetçi ve muhafazakâr görüşleriyle toplumun düşünce yapısında yönlendirici/belirleyici olmuştur. Bunu örneklendirmek

gerekirse, Tanıl Bora (2005) çalışmasında ‘ulus inşasının birçok boyutunun kadın kimliğinin inşasıyla’ gerçekleştiğini belirtmektedir (akt. Sancar, 2017:146). Bu düşünörlere göre kadın milli iffetin sembolüdüdür ve ‘yabancı öteki kadın’a benzemek ise ancak iffetsizlik veya orospuluk olacaktır. Dönemin düşünörlünün stratejisi milliyetçi ideolojinin topluma nüfus ettirilmesidir. ‘Kadınlık toplumsal inşanın temel bir stratejisi haline geldiği ölçüde ‘biyolojikleştirilmesi’ gerçekleşir (Sancar, 2017:146). Kadınların namusu toplum düzeniyle örtüşmelidir (Göle, 2014). Kuzey Kıbrıs kültüründe de İslami inancın baskın olduğu düşünölrse kadının yeri evidir, mahremiyettir. Bu doğrultuda bakıldığında zaman, eski dönemlerde meyhaneye giden kadınların ‘kötü kadın’ olarak anılması o dönemlerin iffet sahibi, aile kurmuş kadınlarının ifadelerinde yer etmiş olması şaşırtıcı değildir.

Modern toplumda özgürleşen kadınlar kamusal alanda bunu pratik ederken yaşadığı sınırlılıkları kendi bulunduğu nesile bağılı olarak veya yaşadığı çevreye bağılı olarak farklılaşmaktadır. 1980-90’lı yıllarda eğlence mekânlarına, taverna, müzikli bar, restoran gibi mekânlara kadınlar aileleriyle giderken meyhaneler geçmişten gelen yapıyla halen erkeklerin sosyalleştiği bir mekândı. Ancak, 2000’li yıllara gelindiğinde kadınlar kendi homososyal gruplarıyla meyhanelere giriş yapmışlar hatta günümüzde daha küçük bir grup, iki ya da üç kişi olarak da gidilebilmektedir.

Görüldüğü üzere yetişen daha genç nesille birlikte toplumsal normlar kamusal alanda değerini yitirmektedir. Ancak kadının varoluşu itibarı ile anne, eş, bekâr olmak gibi nitelikleriyle her dönem toplumun bakış açısının odağında olmuştur. Bu durumu orta yaş ve üstü kadınlar daha çok içselleştirmiş olduğundan kendini kamusal alanda her ne kadar rahat ya da özgür hissetse de bazı mekânlarda kısıtladığı anlaşılmaktadır. Daha genç nesilden örnekler ele alındığında ise daha rahat yaşam koşullarına sahip

olmak veya önceki neslin çocuğu olarak daha iyi imkânlar içinde yetişmiş olmak neticesinde kamusal alanda daha kolay uyum sağlayabilmekte veya kaygı taşımamakta ve kendini kısıtlanmış hissetmemekte, rahat ifade edebilmektedir. Diğer taraftan, orta yaş denilebilecek kırklı yaşlar eş olma, çocuk sahibi olma, evdeki sorumlulukların fazlasını yüklenme bakımından kamusal alanda daha kısıtlı hareket etmektedir ya da az zaman geçirmektedir.

Kadınların ve erkeklerin çoğunlukla mekânın cinsiyetli oluşuyla ilgili görüşleri benzerdir. Meyhaneler eskisi gibi erkeğe ait bir mekân olmanın artık uzağında olsa da bir noktada cinsiyetli bir mekân oluşu, kadınlar üzerinde halen etkisi olabileceği özellikle orta yaş ve üstü yaş grupta daha iyi gözlemlenebilmektedir.

Katılımcıların ifadelerine göre, severek ve zevkle yapılan meyhane işletmeciliği kadınlar ve erkekler açısından farklı zorluklara sebep olmaktadır. Erkekler daha çok işletmeciliğin zorluğunu vurgularken, kadın işletmeci anneliğe ait görülen çocuk bakımı gibi sorumluluklarını, ev yaşamına ait zorunlulukları gerektiği gibi yerine getiremediğinden söz etmiştir.

İfade edilen örneklerde kadınların farklı yaş grupları ve sosyal çevrelerden gelmeleri veya yetişme tarzları, eğitim durumları ne olursa olsun kamusal alanda her ne kadar bağımsız ve rahat hissetseler de yine bazı sınırlılıklar, kısıtlamalar yaşamaktadırlar. Kadınlar erkek mekânı diye geçmişten beri alışlagelmiş mekânlara günümüzde giriş yapmış olsalar da toplumsal bakış açısı tarafından yargılanacağı hissi çoğu kişi üzerinde rahatsız edici bir etki bırakmaktadır.

Kadının ev içindeki emeği her dönem benzer şekilde devam etmekte sadece değişen zamana göre şekil değiştirmektedir. Eskiden hem ev hanımı olup hem de hane içinde iş imkânı yaratıp evine kazanç sağlayan, ailesinin bakımını üstlenen kadınlar belki yıllar içerisinde kamusal alandaki iş imkânlarını değerlendirmektedirler. Günümüzde kamusal alanda çalışarak evdeki yaşlılarının da bakımını düşünüp hizmet alan kadınlar aslında yine başka bir kadının emeğine ihtiyaç duyarak bunu yapmaktadırlar. Daha yeni nesile bakıldığında ise çocuk bakımı, ev işi gibi işleri yine başka bir kadının emeğinin karşılığını ödeyerek gerçekleştirmektedir.

Kamusal alanda sosyalleşirken de kadınlar kendilerine empoze edilen görevleri ihmal etmeyip öncelikli olarak hanedeki işleri özenli bir şekilde yerine getirmektedirler (ev temizliği, çeşitli yemekler hazırlama gibi), daha sonra dışarı çıkmaktadırlar.

Kamusal alanda yaşanan kısıtlamalar, çevrenin baskısı laf-söz olur düşüncesi her dönem hâkimiyetini korumuştur. Yeni nesiller ile birlikte aşılabileceği, toplumsal normların dönüşebileceği gözlemlenmiştir. Ancak anne olmak, eş olmakla ilgili kadına yüklenen sorumluluklar /bakım emeği, duygusal emek, kadınların halen daha aşamadığı bir olgudur.

Kıbrıs ile ilgili daha sonraki çalışmalara yön vermesi açısından, eğitim yolu ile bazı kalıplaşmış yargıların ne kadar aşılabileceği konusunda, kadın homososyalliği konusu ile ilgili günlük hayattan örnek çalışmalar yapılabilir (altın günü, sabah kahve partileri gibi). Ayrıca, Kuzey Kıbrıs'ta erkeklik çalışmaları açısından bir başlangıç olabilmesi açısından, mekânda hegemonik erkeklik inşası üzerine bir çalışma düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Acar-Savran, G. (2004). *Beden Emek Tarih, Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Akkirman, D. K. (2017). Toplumsal Cinsiyet Ve Mekan: Kent Mekanına Erişimde Cinsiyete Dayalı Farklar Ve Eşitsizlikler, Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Afyon.
- Aktaş, G. (2017, 05 01). Kadın Açısından Kente İlişkin Mekan Pratikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 27*, s. 136-149.
- Alkan, A. (2017). *Cins Cins Mekan*. İstanbul: Varlık.
- Alkan, A. (2017). Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekanın İzini Sürmek. A. Alkan içinde, *Cins Cins Mekan* (s. 7-35). İstanbul: Varlık.
- Andermahr, S. (1997). *A Glossary of Feminist Theory*. London: Arnold.
- Arat, N. (2017). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul : Say.
- Arpacı, E. A. (2019). Kadın Bedeni, Mekân ve Hareket. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, kadın Çalışmaları Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

- Ayata, A. (2011). Siyaset ve Katılım. N. K. ed.Yıldız Ecevit içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 64). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bakacak, A. G. (2009, 04 01). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme . *Atatürk Yolu Dergisi Cilt 11 Sayı 44*, s. 627-638.
- Berktaş, F. (2013). Feminist Teoride Açılımlar. N. K. ed. Yıldız Ecevit içinde, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* (s. 2). Eskişehir : Anadolu Üniversitesi .
- Berktaş, F. (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Kadav.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis.
- Cahit, N. (2001). *Eski Lefkoşa Kahveleri ve Kahve Kültürü*. Girne: Şadi Kültür Sanat Yayınları.
- Cemil Schick, I. (2014). Cinsiyetin Üretildiği Bir Alan Olarak Mekân. E. Çelebi içinde, *Sınır Bilgisi* (s. 23). Ankara: Ayizi.
- Cemil Schick, I. (2017). *Bedeni, Toplumu, Kâinatı Yazmak, İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine*. İstanbul: İletişim.
- Chinn, P. a. (1985). Feminism and Nursing, Can nursing afford to remain aloof from the women's movement? *Nursing Outlook*, Vol.:33 No.:2, 74-77.

- Çaha, Ö. (1998-9). İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusala Dönüşümü. *Doğu Batı Düşünce Dergisi Yıl 2 Sayı 5 Kasım-Aralık-Ocak*, s. 81-103.
- Çakır, S. (2007). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi. *Modern Siyasal İdeolojiler*, ed. Birsen Örs, *Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul*, 412-475.
- Çakır, S. (2017). Osmanlı'da Kadınların Mekanı, Sınırlar ve İhlaller. A. Alkan içinde, *Cins Cins Mekan* (s. 76-101). İstanbul: Varlık.
- Çelebi, E. H. (2014). *Sınır Bilgisi*. Ankara: Ayizi.
- Çokuğraş, I. (2013). İstanbul'da Marjinalite ve Mekân (1789-1839): Bekâr Odaları ve Meyhaneler. *Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık fakültesi, Mimarlık Bölümü, Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Dalyan, A. (2019). Kıbrıs Meyhaneleri ve Mezeleri. E. Naskali içinde, *Meyhane Kitabı*. Kitabevi.
- Demirbaş, G. (2012). Kadınların Mekân Algısı ve Mekânı Kullanma Biçimleri. *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.
- Deneği, D. (2020). *dildernegi.org.tr*. <http://www.dildernegi.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html> adresinden alındı

Derdiçok, N. S. (2019). Kadın Ve Meyhane: 'Gün' İçin Yeni Bir Kültürel Mekan Olarak Meyhaneler. E. G. Naskali içinde, *Meyhane Kitabı* (s. 543-560). İzmir: Kitabevi Yayınları.

Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim.

Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitim Ve Çalışma Hayatı, Yüksek Lisans Tezi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Eskişehir.

Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. K. Ecevit içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 2-29). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi.

Ecevit, Y. (2013). Emek. N. K. ed. Yıldız Ecevit içinde, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* (s. 24). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ersöz, A. G. (2015). Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi Cilt/volume 18 sayı/Number 1* , 80-102.

Fenster, T. (2005). The Right to the Gendered City: Different Formations of Belonging In Everyday Life. *Journal Of Gender Studies* (14)3, 217-231.

Flax, J. (1999). Women Do Theory. *Women and Values: Readings in Recent Feminist Philosophy*, 9-13.

Gedik, E. (2019). Mekanın Cinsiyeti: Mekan Ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi. *Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Kitap 3*, s. 299-308.

Gelgeç Bakacak, A. (2009). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Yolu Dergisi Cilt: 11 Sayı: 44*, 627-638.

Göle, N. (2014). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis.

Habermass, J. (2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim.

Hooks, B. (1984). *Feminist Theory from margin to center*. The U.S.: South End Press.

Hristidis, Ş. K. (2021). *Kadehlerdeki Dudak İzleri*. İstanbul: Anason İşleri Kitapları.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar*. İstanbul: Metis.

Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel.

Kaya, A. (2006). Kamusal Mekân Ayrışma ve Kadın. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.

Kaynar, H. (2014). Muhabbet Baki Mahbuban Kayıp: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meyhaneler. *İstanbul Araştırmaları Yıllığı/Annual Of İstanbul Studies*,3, s. 1-21.

- Keskin, Y. (2006). İstanbul'da Eğlence Hayatı (1923-1938). *Marmara Üniversitesi/ Türkiye Araştırmaları Enstitüsü/Türk Tarihi Ana Bilim Dalı/Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Kurdoğlu, A. (2011). Kent Yaşanı. *Toplumsal Cinsiyet Sosyoloji* (s. 106-128). içinde Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi.
- Kurtuluş, H. (2003). Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul'da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları. *Doğu Batı Düşünce Dergisi Yıl:6 Sayıtı:23 Mayıs-Hazira-Temmuz*, s. 74-96.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi* (çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel yay.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. istanbul: iletişim.
- Mackinnon, C. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis.
- Massey, D. (1994). *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Matheu, N.-C. (2015). Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet. Ç. G. Acar-Savran içinde, *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* (s. 76-86). Ankara: Dipnot.
- McDowell, L. (1983, March 1). Towards an Understanding of the Gender Division of Urban Space. *Environment and Plannig D: Society and Space Vol. 1 Issue 1*, s. 59-72.
- Michel, A. (1992). *Feminizm*, çev. Şirin Tekeli *Yeniüzyıl Kitapları*. İstanbul: İletişim.

Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society*. England: Gower/Maurice Temple Smith.

Okin, S. (1979). *Women in Western Political Thought*. The U.S.: Princeton University Press.

Olgun, H. B. (2017). Jürgen Habermass, Hannah Arendt ve Richard Sennet'in Kamusal Alan Yaklaşımları. *Sosyolojik Düşün, Cilt 2, Sayı 1*, 45-54.

Özbek, M. (2004). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayın.

Özkök, E. (2019). Bir Erkeklik Mekanı Olarak Kahvehaneler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı*. Ankara.

Özkürallı, İ. (2016). Queer Teori. F. Saygılıgil içinde, *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (s. 211-227). Ankara: Dipnot.

Öztürk, Y. (2017). 19.yy Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki ve Yasakları. *T.C. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. Ordu.

Püsküllüoğlu, A. (2004). *Arkadaş Türkçe Sözlük 8.baskı*. Ankara : arkadaş.

Rose, G. (1999). *Women and Everyday Spaces*. London: Routledge.

Sancar, S. (2013). Erkeklik. N. K. Yıldız Ecevit içinde, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* (s. 168). Eskişehir : Anadolu Üniversitesi.

Sancar, S. (2016). *Erkeklik İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis.

Sancar, S. (2017). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Erkekler Devlet kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim.

Sarıtaş, E. (2021). *Cinsel Normalliğin Kuruluşu*. İstanbul: Metis.

Saygılıgil, F. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* . Ankara: Dipnot.

Schick, I. c. (2016). Mekanın Cinsiyeti vardır. *Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları Yayın No:11*, s. 95-106.

Scott, J. W. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*. İstanbul: bgst Yayınları.

Şafak, G. N. (2020). Kadın ve Kent İlişkisinde Yerel Yönetimler: Nevşehir İli Örneğinde Kadın Dostu Kentler. *Fe Dergi 12 Sayı 1*, s. 30-43.

Topuz, E. (2019). Müskirata Mesken Meyhaneden Balodan Bozma Baloz: Osmanlı'da Eğlence Mekanlarının Dönüşümü. İhlaller Ve Tedbirler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 46*, 407-426.

Yaşar, A. (2003). The Coffee Houses In Early Modern İstanbul: Public Space, Sociability And Surveillance, MA thesis. *Boğaziçi University*. İstanbul.

Yaşar, T. F. (2004). Women In Early Modern İstanbul: The Use Of Space/Erken Modern İstanbul'da Kadınlar:Mekan Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi. *Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.

Yeniasır, M. v. (2020). Zivaniya'dan Kahveye Kıbrıs Türk Kültüründe İçecekler ve Sosyo-Kültürel İşlevleri. *SUTAD(49)*, 197-209.

Yıldırım, A. v. (2013, 2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yılmaz, Z. (2007). Hannah Arendt'te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan (Doktora Tezi). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü felsefe Anabilim Dalı*. Erzurum.

Yılmazlı, E. (2020 Bahar). Osmanlı'da Homososyal Mekânlar ve Cinsel Yönelimler. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi Cilt:18 Sayı: 70*, 38-63.

Yüceşahin, M. M. (2017, Haziran). Kentler Toplumsal Cinsiyetsiz Değildir: Türkiye'de Kentsel Mekanın Üretimini Feminist Bir Eleştirisi. *Kadın/Woman 2000 18(1)*, s. 85-106

EKLER

Ek 1: Görüşme Soruları

İşletme Sahibine:

1. Mesleğinizi ne zamandan beri sürdürmektesiniz?
2. Neden bu mesleği seçtiniz?
3. Daha çok hangi kesimden insanlar gelmektedir?
4. Eskiyle şimdikiyi kıyaslarsak ne gibi farklar görmektesiniz?
5. Meyhane kültürü ne zamandan sonra değişmeye başladı?
6. Meyhane kültürünün değişmesini neye/nelere bağlıyorsunuz?
7. Eskiden hangi kesimden insanlar gelmekteydi?
8. Kadınlar da geliyor muydu?
9. Meyhanede kadınlar da çalışıyor muydu?
10. Akşamcı kadın/erkek müşteri var mıydı?
11. Yaşadığınız bölgede kadın meyhane işletmecisi var mı/var mıydı?
12. Meyhaneye gelen kadınların yaş ortalaması kaç?
13. Kadınların geliş ve gidiş saatleri erkeklere kıyasla farklı mı?
14. Kadınlar haftanın hangi günü/günleri gelmeyi tercih ederler?
15. Kadınların alkol alım miktarı erkeklerle benzerlik gösterir mi?
16. Kadınlar meyhaneye içki odaklı mı yoksa yemek odaklı mı gelmektedirler?
17. Meyhanede müzik tercih ediliyor mu?
18. Kadınlar ve erkeklerin müzik tercihi farklı mı?
19. Meyhaneye çocuğuyla birlikte gelen ebeveyn var mı?
20. Meyhanede kadınlara ayrı bir gün/gece düzenlemeyi düşündünüz mü?
21. Eski dönem meyhaneleri mi yoksa yeni nesil meyhaneleri mi daha iyi buluyorsunuz?
22. Meyhane sizce nasıl bir mekân olmalıdır?

Meyhane müşterisine:

1. Meyhaneye ne sıklıkta gidersiniz?
2. Kaç yaşından beri gitmektesiniz?
3. Kimle/kimlerle gitmeyi tercih edersiniz?
4. Neden meyhaneye gidersiniz?
5. Kadın meyhane işletmecisi tanıyor musunuz?
6. Erkekler meyhanede kadınları görmekten rahatsız oluyor mu? (varsa hangi yaş grubu)
7. Kadınlar/erkekler daha çok kadın/erkek arkadaşlarıyla mı gelmektedirler?
8. Meyhaneye gitmek ve restorana gitmek arasında ne farklar olabilir?
9. Kadınlar meyhanesi olmalı mı?
10. Erkekler kadın çalışan gördüğünde rahatsız oluyor mu?
11. Kadın müşteriler meyhanede hangi konuları konuşmayı tercih eder?
12. Erkek müşteriler hangi konularda konuşurlar?
13. Müzik tercihiniz nedir?
14. Meyhaneye gitmek için haftanın hangi günlerini tercih edersiniz? Neden?
15. Meyhaneye gittiğinizde ne kadar süreyle orada bulunursunuz?
16. Ne kadar alkol almayı tercih edersiniz?
17. Yemek çeşidi olarak alkolün yanında ne tercih edersiniz?
18. Meyhane nasıl bir mekân olmalıdır?

Ek 2: Kadınlara Yönelik Sorular

1. Akşam saat kaç kadar dışarıda kalabiliyorsunuz? (yaşı ileri olan kadınlar: eskiden saat kaç kadar dışarıda kalabiliyordunuz?)
2. Yalnız gitmekten çekindiğiniz mekânlar var mı? Nereler? Neden?
3. Kadınlar her mekâna tek başına girebilir mi?/girebilmeli mi?
4. Geçmişte kadınlar sokağa yalnız çıkar mıydı?/ Kim ile çıkardı?
5. Nerelere gidilirdi? Nasıl sosyalleşilirdi?
6. Şimdi nerelere gidilir? Nasıl sosyalleşilir?
7. Grup olarak mı 2-3 kişi olarak mı gidilir?
8. Dışardayken ne gibi duygular yaşarsınız? (korku, endişe, heyecan, öfke, neşe, mutluluk, özgür gibi)

İLAVE SORULAR

1. Neden meyhaneye gideriz?
2. İlk ne zaman, kimlerle gittik?
3. Meyhane mi, restoran mı, ne fark görürüz?
4. Girmekten rahatsızlık duyduğunuz mekânlar neler? Neden?
5. Meyhane erkek mekânı mı?
6. Bekâr/Evli kadın olmak kamusal mekânlara girerken ne gibi huzursuzluklar yaşanabilir?
7. Yalnız girmekten çekindiğiniz mekân var mı?

Erkekelere Yönelik Sorular:

8. Neden meyhaneye gideriz?
9. İlk ne zaman, kimlerle gittik?
10. Meyhane veya restoran, ne fark görürüz/ Meyhane cinsiyetli bir mekânı mı?